

**Vertaileva raportti
viljan ja öljykasvien tarjontaketjuista
Baltian maissa**

Helsinki

Maaliskuu 2007

Sisällysluettelo

Esipuhe	
1. Ulkomaankauppa ja investoinnit.....	2
1.1. Ulkomaankauppa	2
1.2. Suorat ulkomaiset investoinnit (FDI).....	5
2. Maatalouden tuotantopanosmarkkinat	6
3. Viljan tarjontaketju.....	8
3.1. Viljantuotanto	8
3.2. Viljakauppa ja logistiikka	10
3.3. Viljan hinnat	12
3.4. Viljanjalostus	14
3.5. Bioetanolin tuotanto	18
3.6. Viljan tuotannon ja käytön tulevaisuudennäkymiä	18
4. Öljykasvien tarjontaketju	24
4.1. Öljykasvituotanto.....	24
4.2. Biodieselin tuotanto.....	24
4.3. Rapsin tarjonnan ja kysynnän ennusteet.....	27
5. Elintarvikkeiden vähittäismarkkinat	28
6. Johtopäätökset	30

This report was

prepared by:
Csaba Jansik

MTT Taloustutkimus
Lutnantintie 13
00410 Helsinki
www.mtt.fi/english/

prepared for:
VYR/FINGRAIN

Vilja-alan yhteistyöryhmä (VYR)
Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 Valtioneuvosto
www.fingrain.fi/

ESIPUHE

Tämä raportti on jatkoa aiemmalle Baltian elintarvikkeiden tarjontaketjua koskevalle tutkimukselle, joka tehtiin vilja-alan yhteistyöryhmän (VYR) toimeksiannosta vuosina 2003-2004 ja julkaistiin erillisessä seminaarissa maaliskuussa 2004. Selvitys päätettiin saattaa ajan tasalle nyt, kun Baltian maat ovat olleet kolme vuotta Euroopan unionin jäseninä.

Raportilla on kaksi päätavoitetta. Meillä on ensinnäkin tarve ymmärtää paremmin viime aikoina tapahtunutta kehitystä naapurimaidemme vilja- ja öljykasvisektoreilla. Toinen tavoite on yrittää arvioida tulevaa kehitystä ja tehdä ennusteita kyseisten sektoreiden näkymiin ja odotuksiin perustuen.

EU-jäsenyyden vaikutuksia ja kokemuksia tarkastellaan luomalla yleiskatsaus markkinoihin, tuotantoon sekä viljan tarjontaketjun eri segmentteihin. Tulevaisuuskatsauksen perustana on käytetty tuotetaseita, jotka antavat tiivistettyä tietoa vilja- ja öljykasvisektoreiden toiminnasta. Tässä raportissa esitetyt vilja- ja öljykasvitaseet ovat rakenteeltaan samankaltaisia kuin Kansallisessa viljastrategiassa syyskuussa 2006 julkaistut taseet.

Raportti laadittiin MTT Taloustutkimuksessa Vilja-alan yhteistyöryhmän (VYR) toimeksiannosta. Viljojen ja öljykasvien tarjontaketjujen kehitys esitetään tarkastelemalla erikseen kutakin segmenttiä: tuotantopanosten markkinoita, maataloustuotantoa, viljaa ja öljykasveja jalostavaa teollisuutta sekä elintarvikkeiden vähittäiskauppaa.

Tiedot on saatu pääasiassa haastatteleamalla kussakin maassa paikallista yritysjohtoa, teollisuuden asiantuntijoita, tutkijoita ja viranomaisia. Toissijaista tietoa saatiin tilastolaitoksilta, yritystietokannoista, yhdistyksiltä ja internetistä. Tämä raportti julkaistaan sekä suomeksi että englanniksi.

Lopuksi haluan Vilja-alan yhteistyöryhmän puolesta kiittää Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskusta ja tämän tutkimuksen tekijää Csaba Jansikia sekä kaikkia niitä, jotka ovat myötävaikuttaneet tämän selvityksen tekemiseen sekä Baltian maissa että Suomessa.

Samalla toivon, että tämä selvitys muodostaisi hyvän perustan yhteistyön ja vuorovaikutuksen jatkumiselle myös tulevaisuudessa Baltian maiden ja Suomen välillä.

Helsingissä 16. maaliskuuta 2007
Seppo Koivula
pääsihteeri, kaupallinen neuvos

1. ULKOMAANKAUPPA JA INVESTOINNIT

1.1. Ulkomaankauppa

Ennen EU:n laajentumista Suomessa oltiin jossain määrin huolestuneita siitä, että elintarvikkeita alkaisi virrata Baltian maista Suomen markkinoille. Kolme vuotta sitten Viljalalan yhteistyöryhmälle laadittu Baltian elintarvikkeiden tarjontaketjua koskeva raportti tuli siihen johtopäätökseen, että Baltian maiden liittymisellä unioniin olisi varsin vähän vaikutusta Suomen elintarviketuontiin.

Nyt kun Baltian maat ovat olleet EU:ssa melkein kolme vuotta, tilastoluvut osoittavat, että elintarvikekaupan rakenteessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Suomen ja Baltian välinen elintarvikekauppa on kasvanut molempiin suuntiin. Laajentuminen avasi uusia markkinoita Baltian maissa Suomen elintarvikevalmistajille vähintäänkin samassa määrin kuin kauppa lisääntyi toiseen suuntaan.

Vuonna 2003 0,9 % Suomen maatalous- ja elintarviketuonnista oli peräisin Baltian maista. Vuoteen 2006 mennessä tämä oli kasvanut 2,5 %:iin. Viron osuus kasvoi 0,7 %:sta 1,7 %:iin, kun taas Latvian ja Liettuan osuus, vaikkakin kasvua oli tapahtunut, oli vielä melko alhainen vuonna 2006.

Samaan aikaan Baltian maiden osuus maatalous- ja elintarvikeviennistä kasvoi 9,7 %:sta 12,3 %:iin. Viro oli kolmanneksi suurin Suomen maatalous- ja elintarvikevientikohde Venäjän ja Ruotsin jälkeen ja viime vuosina se on ollut tärkein vientikohde Baltiassa: sen osuus kasvoi 7,8 %:sta vuonna 2003 10,3 %:iin vuonna 2006.

Suomen maatalous- ja elintarviketuonnin arvo Baltian maista kasvoi 23 miljoonasta eurosta vuonna 2003 70 miljoonaan euroon vuonna 2006. Samana aikana Suomen maatalous- ja elintarvikeviennin arvo kasvoi 91 miljoonasta 136 miljoonaan. Näin ollen maatalous- ja elintarvikekaupan tase pysyi melkein samana: kumpanakin vuonna Suomen vienti ylitti tuonnin 66-68 miljoonalla eurolla.

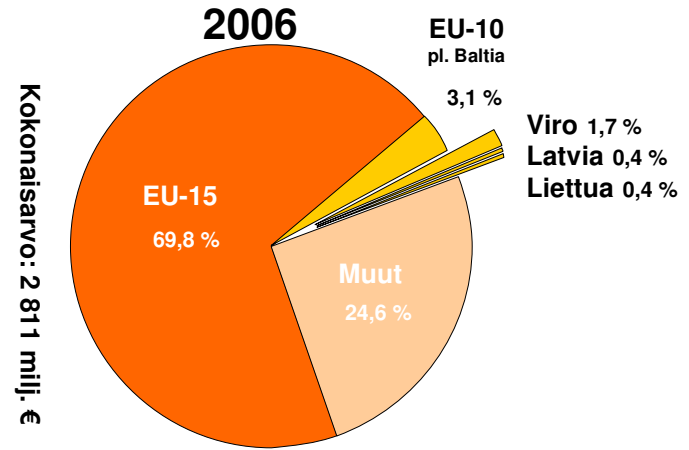
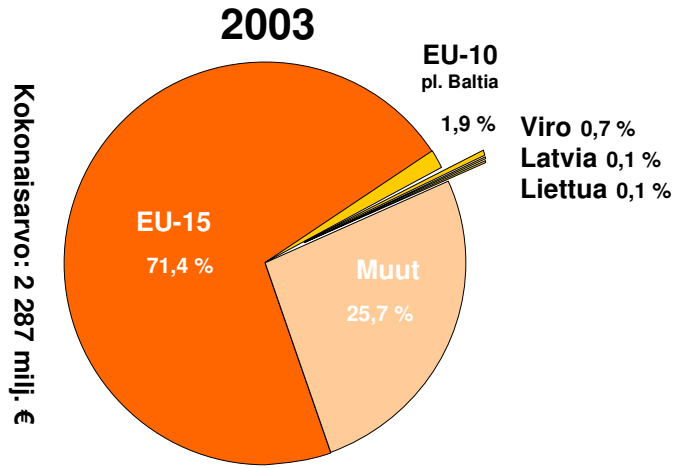
Suurin osa ulkomaankaupasta käydään muilla tuoteryhmillä kuin vilja tai viljatuotteet. Suomesta viedään Baltiaan etupäässä juomia, makeisia ja erilaisia elintarvikevalmisteita. Lisäksi erityisesti Viroon viedään lihaa, kahvia, mausteita ja sokerivalmisteita.

Tuonnin rakenteessa öljykasveilla on ollut varsin suuri merkitys. Vuonna 2005 Suomeen saapuneesta 150 000 tonnista rapsinsiemenestä ja rapsirouheesta peräti 83 000 tonnia eli 55 % oli peräisin Baltiasta. Vaikka määrä väheni edellisvuodesta jonkin verran, viime vuonna sieltä tuotiin edelleen 53 000 tonnia.

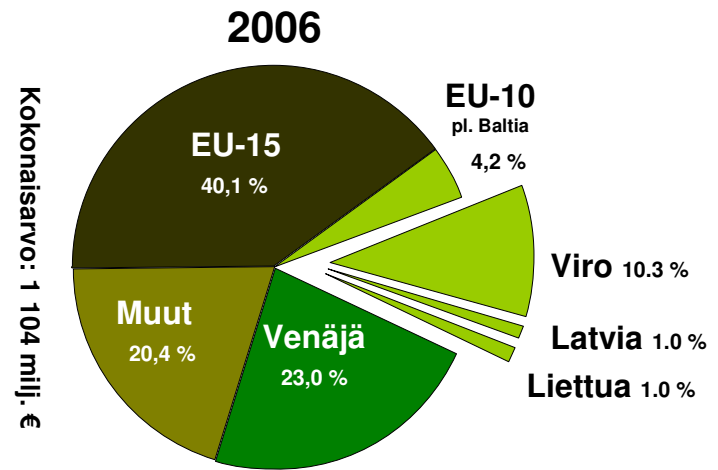
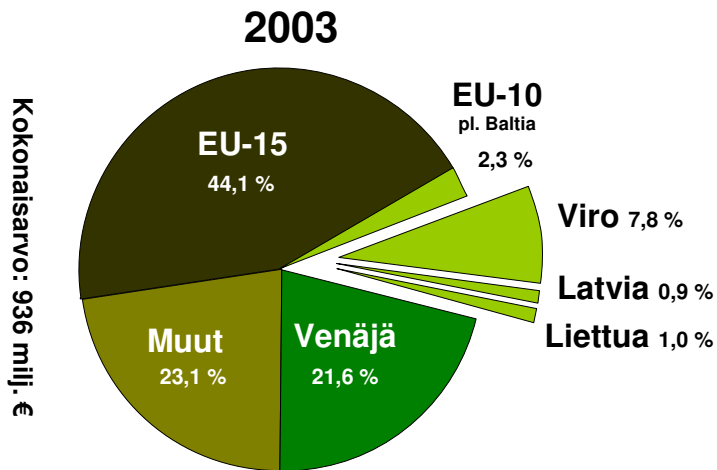
Rapsinsiementä tai rapsirouhetta tuodaan tasaisesti kaikesta kolmesta maasta, vuonna 2006 Virosta tuli eniten, 25 000 tonnia, kun taas Latviasta 18 000 tonnia ja Liettuasta 10 000 tonnia. Rapsin ja rouheen osuus Baltiasta saapuneen maatalous- ja elintarviketuontimme arvosta oli 31 % vuonna 2005 ja 20 % vuonna 2006.

Öljykasvien lisäksi Suomeen tuodaan Liettuasta juomia, Virosta puolestaan meijerituotteita, kalatuotteita sekä erilaisia elintarvikevalmisteita.

TUONTI

VIENTI

Suomen maatalous- ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa pääalueittain vuosina 2003 ja 2006.

Lähde: Tullihallitus. Huom.: jakautuma perustuu CN1-24 ryhmien tuonti- ja vientiarvoihin.

Viljan ja jalostettujen viljatuotteiden kauppa Suomen ja Baltian maiden välillä on ollut melko vähäistä senkin jälkeen, kun maat liittyivät EU:hun. Huomattavia määriä viljaa ei ole tuotu Baltian maista, paitsi 14 000 tonnia viime vuonna, joka vastasi 10 %:a Suomen viljantuonnista. Suomi ei käytännössä vienyt viljaa Baltian maihin vuosina 2003–2006.

Suomen ulkomaankauppa, Viljat (CN-10)*, 2003-2006.

	2003		2004		2005		2006	
	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t
	Tuonti							
Kaikki maat	37,2	166,7	42,3	166,7	28,5	137,1	32,1	145,3
Viro	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3
Latvia	0,8	6,0	-	-	0,4	3,4	1,4	9,9
Liettua	0,0	0,2	-	-	-	-	0,5	4,0
	Vienti							
Kaikki maat	60,5	509,2	53,9	493,3	42,3	383,1	64,5	475,0
Viro	0,0	0,1	0,5	3,7	0,0	0,0	0,0	0,2
Latvia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Liettua	-	-	-	-	-	-	0,4	3,3

Lähde: Tullihallitus. Huom.: * CN-10 Vilja ryhmään sisältyy vehnä, ruis, ohra, kaura, maissi, riisi, durra, tattari hirsi ja muut viljat. “-” ei yhtään kauppaa; “0.0” tarkoittaa arvon olevan alle 50 tuhatta € ja määrän olevan alle 50 tonnia.

Suomen ulkomaankauppa, Jalostetut viljatuotteet ja muut (CN-11)*, 2003-2006.

	2003		2004		2005		2006	
	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t	Arvo milj. €	Määrä 1000 t
	Tuonti							
Kaikki maat	13,9	29,4	14,4	28,5	23,5	55,8	22,2	50,5
Viro	0,0	0,1	0,2	0,8	0,8	3,8	1,1	5,2
Latvia	-	-	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0
Liettua	0,1	0,2	-	-	0,1	0,5	0,1	0,6
	Vienti							
Kaikki maat	47,2	136,4	43,2	136,2	33,4	115,5	39,4	137,2
Viro	2,7	8,3	2,6	9,2	1,7	5,5	3,0	11,7
Latvia	1,3	4,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2
Liettua	1,2	4,0	0,3	0,6	1,2	4,3	0,4	0,9

Lähde: Tullihallitus. Huom.: * CN-11 Jalostetut viljatuotteet ryhmään sisältyy myllyteollisuuden tuotteet, kuten jauhot, rouheet, hiutaleet ja pelletit, maltaat, tärkkelys ja vehnägluteeni. Lisäksi ryhmään luetaan perunasta ja kuivatusta palkoviljasta valmistetut jauhot, hiutaleet, jyväset ja pelletit. “-” ei yhtään kauppaa; “0.0” tarkoittaa arvon olevan alle 50 tuhatta € ja määrän olevan alle 50 tonnia.

Jalostettujen viljatuotteiden ryhmässä jauhot ovat tärkein tuote Suomen ja Baltian maiden välisessä kaupassa. Tuonti Virosta kasvoi vuonna 2005 ja vuonna 2006 se oli jo 4 600 tonnia, joka vastasi 9 %:a ryhmän CN-11 kokonaistuonnista. Kahdesta muusta Baltian maasta on ostettu vain pieniä eriä. EU:n laajentumisen jälkeen Suomen vienti Latviaan on pysähtynyt ja Liettuaan on ollut satunnaista, mutta vienti Viroon on jatkunut tasaisena.

1.2. Suorat ulkomaiset investoinnit (FDI)

Baltian maat ovat houkuttelleet huomattavia määriä suoria ulkomaisia investointeja maatalous- ja elintarvikesektoreilleen. Elintarvikkeiden tarjontaketjussa suurin osa investoinneista on tehty jalostus- ja kauppasegmentteihin. Elintarviketeollisuuteen, erityisesti makeis-, tupakka- ja juomateollisuuteen, tehtiin ensimmäisinä aloina huomattavia ulkomaisia investointeja jo 1990-luvun alkupuolella.

Vasta paljon myöhemmin, Venäjän vuoden 1998 kriisin jälkeen, suoria ulkomaisia investointeja alkoi saapua suurille ensimmäisen asteen jalostuslaitoksille, kuten meijeri-, liha-, vilja-, ja sokeriteollisuuteen. Vuoden 2005 alkuun mennessä ulkomaalaiset olivat hankkineet noin 57 % Viron, 34 % Latvian ja 33 % Liettuan elintarviketeollisuuden kokonaispääomasta.

Suoria ulkomaaninvestointeja alkoi virrata kauppasektorille 1990-luvun jälkipuoliskolla. Investoinnit maatalouden tuotantopanos- ja vähittäiskauppasektoreille ovat pääosin peräisin pohjoismaista. Kauppayritykset pyrkivät olemaan läsnä kaikissa kolmessa maassa, koska ne näkevät Baltian maat yhtenä kokonaisuutena. On vaikea mitata, missä määrin suoria ulkomaaninvestointeja on tehty maatalouden tuotantopanosmarkkinoille, koska toimittajien tuote- ja palveluvalikoima vaihtelee huomattavasti. Ulkomaalaisten ketjujen osuudeksi on arvioitu lähes 40 % vähittäiskaupan kokonaisymyynnistä Virossa, 45 % Latviassa ja vain 20 % Liettuassa.

Maatalous oli pitkään ainoa elintarvikkeiden tarjontaketjun segmentti, joka ei ollut houkuttellut huomattavia ulkomaisia investointeja. Tämän katsottiin johtuvan ulkomaalaisten maatalousmaan ostoon liittyvistä esteistä ja yleisestä haluttomuudesta astua sektorille, joka on syvässä rakenteellisessa kriisissä.

Maataloudesta tuli houkuttelevampi kohde ulkomaisille investoinneille Baltian maiden liityttyä EU:hun vuonna 2004. Viime aikoina ulkomaiset viljelijät tai yritykset ovat ostaneet useita lypsykarja- ja sikatiloja. Virossa noin 20 tilan on arvioitu olevan ulkomaisessa omistuksessa, mm. suomalaisten, irlantilaisten, hollantilaisten ja brittien omistamia, ja Latviasta ja Liettuasta on ostettu muutamia suuria sikatiloja. Hollantilaiset ja tanskalaiset viljelijät ovat olleet eniten kiinnostuneita sikataloussektorista. Ulkomaalaiset ovat pääosin keskittyneet kotieläintalouteen, kun taas kiinnostus kasvinviljelysektoria kohtaan on ollut melko vähäistä.

2. MAATALOUDEN TUOTANTOPANOSMARKKINAT

Maatalouden tuotantopanosteollisuus koostuu muutamasta suuresta yrityksestä ja lannoite- ja NPK-lannoitevalmistajasta pääasiassa Virossa ja Liettuassa. Kaikissa Baltian maissa maatalouskoneiden valmistus on hyvin vähäistä ja se rajoittuu pääasiassa pienten lisälaitteiden kuten perävaunujen valmistukseen. Kaikki suuremmat koneet ja laitteet tuodaan ulkomailta. Muutamat dynaamiset pientuottajat ovat kehittäneet kotimaista siementuotantoa etenkin Latviassa ja Liettuassa. Sertifioitua siementä ostetaan myös ulkomailta ja suurin osa viljan ja öljykasvien tuotannossa käytetyistä lajikkeista on ulkomaisia.

Maatalouden tuotantopanosmarkkinoilla on tapahtunut huomattavia muutoksia viimeisten 15 vuoden aikana. 1990-luvun aikana aiemmat keskittyneet koneiden ja kemikaalien jakeluverkostot hajosivat alueellisiksi toimijoiksi. Monet niistä lopettivat toimintansa ja aukon täyttivät vähitellen äskettäin perustetut kotimaiset yritykset, jotka toivat maahan maatalouden tuotantopanoksia ja edustivat ulkomaisia konevalmistajia. Uudet pienyritykset keskittyivät usein yhteen tuoteryhmään.

Markkinat muuttuivat olennaisesti ulkomaalaisomisteisten maatalouden tuotantopanosten toimittajien saapuessa Baltiaan 1990-luvun jälkipuoliskolla. Ne muodostivat verkoston ja toimittavat laajan valikoiman tuotantopanoksia, kuten kemikaaleja, siementä ja koneita, sekä tarjosivat apua rahoitukseen. Tämän seurauksena ne saavuttivat johtavan aseman Viron ja Latvian markkinoilla. Liettuassa ne etenivät varovaisesti ja tulivat mukaan markkinoille vastaa 2000-luvulla, jolloin liettualaiset panosalan toimijat olivat jo perustaneet kansalliset verkostonsa ja omaksuneet saman konseptin, eli tarjosivat laajan valikoiman tuotteita ja palveluja viljelijöille.

Viime vuosina kaikkiin Baltian maihin on muodostunut maataloustuottajien ydinjoukko, joka on kasvattanut tilakokoaan ja jolla on osaamista ja ammattitaitoa tehdä päätöksiä. EU-jäsenyys on nopeuttanut asiakaskunnan keskittymistä. Nykyisin suurimmat maatalouden tuotantopanosten toimittajat tarjoavat viljelijöille laajan valikoiman panoksia, kuten lannoitteita, kasvinsuojeluaineita, siemeniä, rehuja ja koneita, sekä palveluja, kuten teknistä apua, logistiikkaa, rahoitusjärjestelyjä ja viljan ja öljykasvien hankintaa. Yleensä ne ovat muodostaneet alueellisten kauppa- ja palvelukeskusten tai toimipisteiden verkoston varmistaakseen riittävän maantieteellisen kattavuuden ja ollakseen lähellä asiakkaitaan. Ulkomaiset ketjut ovat säilyttäneet valta-asemansa Virossa ja Latviassa, mutta Liettuassa ne kilpailevat yhtä vahvojen kotimaisten toimijoiden kanssa.

Baltian maissa on edelleen yleistä, että maatalouden tuotantopanosten toimittajat "esirahoittavat" kasvintuotantoa, eli myyvät tuotantopanoksia luotolla ja viljelijät maksavat ne sadollaan korjuuajan jälkeen. Syynä tähän on, paitsi pankkisektorin haluttomuus tarjota lyhytaikaisia luottoja, pyrkimys sitoa asiakas tiettyyn panostoimittajaan. Yritykset ovat tiedostaneet vilja- ja öljykasvikaupan kannattavuuden, erityisesti viennin, mikä on ylläpitänyt korkeaa motivaatiota käyttää esirahoitusjärjestelmää.

Vaikka pankkisektori ei ole tyyppillisesti tarjonnut lyhytaikaisia luottoja viljelijöille, kaupalliset pankit ovat rahoittaneet enenevässä määrin suurempia maatalouden rakennus- ja laiteinvestointeja. SAPARD-tuet EU-jäsenyyttä edeltävänä aikana ja nykyiset EU-rakennerahastoista maksetut tuet ovat vahvistaneet pankkipiirien luottamusta maatalouden investointeihin.

Maatalouden panostuotteiden tärkeimpiä tuotanto ja kaupparyityksiä Baltian maissa.

Yritys	Yrityksen profiili	Toiminnan pääalue	Omistusmaa(t)	Liikevaihto m. €, 2005
Achema*	lannoitteiden ja kemikaalien tuotanto	Liettua	Liettua	270,9
Kesko Agro	maatalouden panostuotteet ja erilaiset palvelut, viljan- ja öljykasvien kauppa	koko Baltia	Suomi	243,0
Lifosa	lannoitteiden ja kemikaalien tuotanto	Liettua	Venäjä	174,9
Arvi grupė	lannoitteet, torjunta-aineet, rehu, siemenet, neuvontapalvelut, jätteiden käsittely, sokerituotanto	Liettua	Liettua	129,5
Linax Agro	maatalouden tuotantopanosten kauppa, viljan- ja öljykasvien kauppa, biodiesel tuotanto	Liettua, Latvia	Liettua	122,7
Kemira GrowHow	maatalouden panostuotteet ja erilaiset palvelut, viljan- ja öljykasvien kauppa	koko Baltia	Suomi-Tanska	115**
Agrokonzerno Grupė	lannoitteiden, maatalouskoneiden ja muiden tuotteiden kauppa, maataloustuotanto, viljan- ja öljykasvien kauppa	Liettua	Liettua	100,8
Litagra group	lannoitteet, torjunta-aineet, rehu, siemenet, neuvontapalvelut, eläinlääkintätuotteet	Liettua	Liettua	89,0
Lytagra group	maatalouskoneiden kauppa, erilaiset palvelut, neuvonta, koetila	Liettua	Liettua	81,0
Nitrofert	lannoitteiden ja kemikaalien tuotanto	Viro	Viro	47,2
C. Olsen Baltic	maatalouskoneiden kauppa	Liettua	Liettua	43,7
Kemira-Lifosa	lannoitteiden ja kemikaalien tuotanto	Liettua	Suomi	40,6
Farm Plant Eesti***	lannoitteiden ja rehun tuotanto, maatalouden tuotantopanosten kauppa	Viro	Ruotsi-Tanska-Norja	23,9
Ivabaltė	maatalouskoneiden kauppa	Liettua	Liettua	12,8
M.T.Z. Serviss	maatalouskoneiden kauppa	Latvia	Latvia-Valkovenäjä	12,0
Latagra	lannoitteiden ja muiden panostuotteiden kauppa	Latvia	Latvia	9,4
Sėklos agrofirma	siement ja lannoitteet	Liettua	Liettua	4,9
Taure	maatalouskoneiden kauppa	Viro	Viro	8,6
A.Tammel	maatalouskoneiden kauppa	Viro	Viro	7,3
Verento (Fertimix)	lannoitteiden tuotanto	Viro	Viro	5,9

Lähteet: Āripāev, Tõstus oktober 2006; Viron Oikeusministeriön yritysrekisteri; Dienas bizness, Top 500 Latvijas lielākie uzņēmumi 2006; Lursoft'in yritysrekisteri; Verslo Žinios Top 1000 Didžiausios Lietuvos bendrovės 2006. *Myyntiin erikoistuvan tytäryhtiön, Agrocheman toiminta-alueena on Baltian maat ja Pohjois-Puola. ** Liikevaihto on Liettuan osalta arvio. *** Yrityksen omistavat tanskalais-ruotsalaiset sijoittajat perustivat toisen tytäryrityksen Scandinavian Farmers vuonna 2006, jonka tavoitteena on toimia joka Baltian maan panostuotemarkkinoilla.

3. VILJAN TARJONTAKETJU

3.1. Viljantuotanto

1990-luvun alkupuolen uudistusten jälkeen Baltian maatalouteen on muodostunut kahdentyyppisiä tiloja.

- (1) Perheviljelmät aloittivat yleensä pieninä tuotantoyksikköinä ja ovat sitten laajentuneet vähitellen joko ostamalla tai vuokraamalla lisämaata. Laajentuminen on vaatinut avomielistä, riskejä ottavaa ja yritteliästä asennetta viljelijöiltä, ja monet tilat, joilla oli nämä luonteenpiirteet, ovat saavuttaneet satojen hehtaarien tilakoon.
- (2) Toinen tilatyyppi on maatalousyhtiöt. Ne ovat aikaisempien valtiontilojen ja osuuskuntien jatkajia sen jälkeen, kun nämä yksityistettiin ja muutettiin osakeyhtiöiksi. Nykyisin ne ovat yhden tai useamman yksityishenkilön omistuksessa. Maatalousyhtiöt ovat suuria tuotantoyksiköitä, jotka usein koostuvat useasta rakennuksesta ja viljelevät satoja hehtaareja peltoja tehokkailla koneilla. Yleensä ne harjoittavat sekatuotantoa – toimivat useilla kasvi- ja kotieläintuotannon sektoreilla – ja työllistävät ulkopuolista työvoimaa.

Vaikka maatalousyhtiöt ovat edelleen yleensä suurempia, ne eivät ole tehokkuudessa mitenkään yliveraisia menestyviin perheviljelmiin nähden. Itse asiassa monet maatalousyhtiöt lopettivat toimintansa kriisin vaikeina vuosina. Myös viime vuosina niiden lukumäärä on laskenut jatkuvasti esimerkiksi Latviassa ja Liettuassa ja vain hyvin hoidetut yhtiöt ovat selviytyneet. Dynaamisten perheviljelmien ja useimpien maatalousyhtiöiden voidaan katsoa kuuluvan ammattimaisiin tiloihin, jotka muodostavat viljantuotannon ytimen, kuten alla olevassa luokittelussa on kuvattu.

Maiden palauttaminen 1990-luvun alkupuolella johti sirpaleiseen tilarakenteeseen, jonka jälkeen keskittymistä on tapahtunut jatkuvasti. Nykyisin viljatilat voidaan karkeasti jakaa tilakoon perusteella kolmeen tyyppilliseen ryhmään:

1. Ammattimaiset tilat. Viime vuosina on ilmaantunut vahvistuva ryhmä ammattimaisia viljaitiloja, jotka viljelevät satoja hehtaareja, käyttävät uutta teknologiaa, omaksuvat uusia viljelytapoja ja haluavat markkinoida sadon parhaalla mahdollisella tavalla. Suuret maatalousyhtymät ja kasvavat yksityiset perheviljelmät kuuluvat tyyppillisesti tähän ryhmään. Useimmat yli sadan hehtaarin tilat voidaan luokitella tähän ryhmään.
2. Kehittyvät tilat. Tilaryhmään, jossa viljelyala on 10–100 hehtaaria, kuuluu edelleen suuri joukko tiloja, joilla on potentiaalia tulevaisuudessa kehittyä ammattimaisesti hoidetuiksi maatilayrityksiksi. Tähän ryhmään kuuluu kuitenkin myös paljon tiloja, jotka eivät laajenna tuotantoaan tai jopa lopettavat tuotannon tulevaisuudessa.
3. Pientilat. Viljaa ei voi tuottaa tehokkaasti alle 10 hehtaarin alalla. Yleensä näillä tiloilla on kotieläimiä, joita varten viljaa tuotetaan. Tuotantoprosessissa käytetään vanhentunutta työvaltaista teknologiaa ja pienen mittakaavan laitteita. Tavoitteena on usein omavaraisuus. Mahdollisuudet laajentua ja päästä ammattimaisten tilojen

ryhmään ovat hyvin pienet. Näiden pienten viljatilojen lukumäärä laskee nopeasti seuraavien kymmenen vuoden aikana.

Maatilojen lukumäärän ja maan jakautumisen muutokset osoittavat, kuinka nopeaa viljatilojen keskittyminen on ollut ja tulee olemaan kaikissa Baltian maissa. Vain neljässä vuodessa 2001–2005 tilojen lukumäärä puolittui Virossa ja laski yhdellä kolmanneksella Latviassa. Suurin osa vähennyksestä tapahtui pientilojen ryhmässä. Samana aikana suurimpaan kokoluokkaan tuli 150–300 uutta tilaa.

Vuoteen 2005 mennessä suuria ja keskisuuria tiloja, joilla oli hyvät kehitysnäkymät, eli yleisesti ottaen vilja-ala oli yli 50 hehtaaria, oli Virossa noin 1000, Latviassa noin 1500 ja Liettuassa noin 2600. Näiden tilojen osuus koko vilja-alasta oli 78 % Virossa, 63 % Latviassa ja 46 % Liettuassa. Tulevaisuudessa kaupallinen viljantuotanto perustuu suuressa määrin näihin muutamaan tuhanteen tilaan, joille tuotanto keskittyy.

Viljojen suosio on kasvanut Latvian ja Liettuan vientimahdollisuuksien ansiosta. Latviassa vilja-ala on kasvanut yli 0,5 miljoonaan hehtaariin ja Liettuassa 1 miljoonaan hehtaariin. Virossa vilja-ala on ollut usean vuoden ajan alle 0,3 miljoonaa hehtaaria.

Viljatilojen määrä ja vilja-ala tilojen kokoluokittain vuosina 2001 ja 2005.

Viljatilojen määrä	Viro		Latvia		Liettua	
	2001	2005	2001	2005	2003	2005
alle 10 ha	17 190	7 422	56 623	37 485	184 573	170 369
10-100 ha	3 465	2 391	6 870	4 880	10 967	11 745
yli 100 ha	479	603	590	837	963	1 250
Yhteensä	21 134	10 416	64 083	43 202	196 503	183 364

Vilja-ala (in 1000 ha)	Viro		Latvia		Liettua	
	2001	2005	2001	2005	2003	2005
alle 10 ha	39,4	20,2	111,0	80,0	298,6	335,6
10-100 ha	87,7	70,1	170,8	139,5	277,4	302,7
yli 100 ha	146,5	193,5	161,3	249,1	288,6	377,0
Yhteensä	273,6	283,8	443,1	468,6	864,6	1 015,3

Lähde: tilarakenteen kyselyt, Baltian kansalliset tilastolaitokset.

Baltian maiden samankaltaiset sääolot, eli kasvu- ja korjuukauden olosuhteet, mitä ilmeisimmin vaikuttavat keskisatoihin kaikissa Baltian maissa. Vaihtelut ovat olleet saman-

suuntaisia, mutta vaihteluväli on ollut suurin Liettuassa. Selvimmin tämä näkyy vuoden 2006 sadon jyrkässä laskussa usean vuoden korkeiden satojen jälkeen. Viime vuonna kokonaistuotanto laski kaikissa kolmessa maassa vuoden 2005 ennätystuotannon jälkeen.

Viljan ala, keskisato ja kokonaistuotanto vuosina 1995-2006.

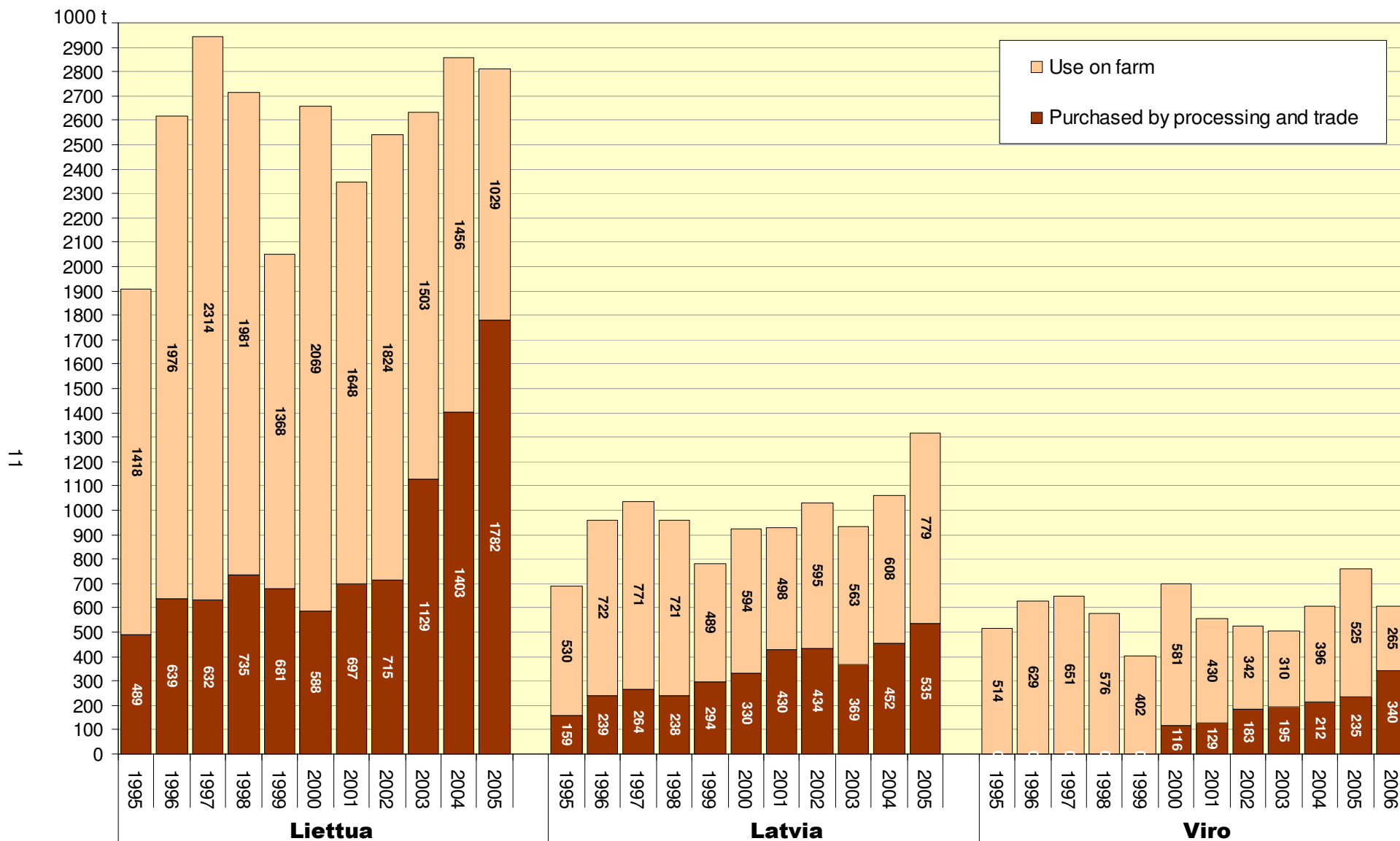
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Viro											
Ala (1000 ha)	304	289	327	354	321	329	274	259	263	261	282	274
Keskisato (t/ha)	1,7	2,2	2,0	1,6	1,3	2,1	2,0	2,0	1,9	2,3	2,7	2,2
Tuotanto (1000 t)	514	629	651	576	402	697	558	525	506	608	760	606
	Latvia											
Ala (1000 ha)	408	446	483	466	416	420	444	415	429	437	469	512
Keskisato (t/ha)	1,7	2,2	2,1	2,1	1,9	2,2	2,1	2,5	2,2	2,4	2,8	2,3
Tuotanto (1000 t)	689	961	1035	959	783	924	928	1029	932	1060	1314	1159
	Liettua											
Ala (1000 ha)	1027	1079	1162	1108	1013	980	936	918	865	879	956	1016
Keskisato (t/ha)	1,9	2,4	2,5	2,5	2,0	2,7	2,5	2,8	3,0	3,3	2,9	2,0
Tuotanto (1000 t)	1907	2615	2945	2717	2049	2658	2345	2539	2632	2859	2811	2049

Lähde: kansalliset tilastolaitokset. Huom.: Liettuan vuoden 2006 luvut ovat ennusteita/ennakkotietoa.

3.2. Viljakauppa ja logistiikka

Latviassa ja Liettuassa viljantuotanto on vuoden 2000 jälkeen ylittänyt kotimaisen kysynnän, jonka seurauksena viljanvienti nousi Latviassa 0,5 miljoonaan tonniin ja Liettuassa 1,3 miljoonaan tonniin satovuonna 2005–2006. Viennin osuus oli 38 % Latvian ja 45 % Liettuan kokonaistuotannosta.

Useat kauppa käyvät yritykset ovat käyttäneet hyväkseen näiden suurten volyymien tarjoamia vientimahdollisuuksia. Tilojen kanssa tehtyjen esirahoitus sopimusten ansiosta suurilla maatalouden tuotantopanosten toimittajilla oli viljaa helposti saatavilla. Jalostajien, myllyjen ja rehu- ja mallasyritysten lisäksi kauppa käyvät yritykset ovat ostaneet yhä suuremman osan viljasta. Suurimmat ostajat ovat *Kesko Agro* ja *Kemira GrowHow* kaikissa kolmessa maassa, *Linus Agro* Latviassa ja Liettuassa ja *Agrokoncernas* Liettuassa. Ostovolyymit ovat nousseet voimakkaasti, nopeimmin Liettuassa, jossa ne vuonna 2005 saavuttivat lähes 2/3 viljan kokonaistuotannosta.

Viljan käyttö pääryhmittäin; tilakäyttö sekä jalostus- ja kauppayritysten hankinta vuosina 1995-2006.

Lähde: kansalliset tilastokeskukset. Huom.: Virossa viljanhankintatiedot saatavilla vuodesta 2000 lähtien.

Jalostajilla on suuri varastokapasiteetti, joka pääosin on peräisin edellisestä järjestelmästä. Jalostus- ja kaupparyitysten kokonaisvarastokapasiteetin arvioidaan olevan noin 1,6 miljoonaa tonnia Liettuassa, 0,6 miljoonaa tonnia Latviassa ja 0,4 miljoonaa tonnia Virossa. Noin 10–20 % tästä kapasiteetista on rakennettu tai peruskorjattu äskettäin.

Jalostusyrietykset käyttävät varastokapasiteettia pääosin omiin tarkoituksiinsa, mutta ne myös vuokraavat varastotilaa kaupparyityksille. Jalostajien suuri ylikapasiteetti kiristi markkinatilannetta ja useat jalostajat ovat luopuneet jauhojen ja rehujen valmistuksesta. Tällä hetkellä ne tarjoavat viljankuivatus, puhdistus ja varastointipalveluja kauppa yrietyksille. Ne laskuttavat kuukausimaksua varastoinnista sekä ottavat maksun viljan siirtämisestä silloihin ja niistä pois.

Maataloustuottajilla on myös varastokapasiteettia, josta suurin osa on peräisin valtioniolojen ja kollektiivisten tilojen (kolhoosien ja sovhoosien) aikakaudelta. Viljelijät ovat kuitenkin myös rakentaneet uutta viljan varastointi- ja kuivatuskapasiteettia, usein EUn tuen turvin. Maatilojen varastokapasiteetista ei ole tilastoja, mutta paikalliset asiantuntijat arvioivat, että se olisi Virossa jopa 0,2 miljoonaa tonnia, Latviassa 0,3–0,4 miljoonaa tonnia ja Liettuassa 0,6–1 miljoonaa tonnia.

Viime syksynä viljelijät alkoivat käyttää laajamittaisesti hyväkseen kasvanutta varastokapasiteettiaan. He pitivät itsellään huomattavan osan sadosta odottaen saavansa siitä korkeamman hinnan talvella. Lisäksi, koska vuoden 2006 sato oli huomattavasti alhaisempi kuin vuoden 2005 sato, markkinoille ilmaantui pulaa viljasta ja jalostajat joutuivat kilpailemaan ankarasti raaka-aineesta kaupparyitysten kanssa.

Viljelijöiden kanssa tehdyistä tuotantosopimuksista huolimatta jalostajilla ei ole riittävästi raaka-ainetta. Sopimuskuri on edelleen suhteellisen heikko. Monet viljelijät, erityisesti ne, joilla on omaa varastokapasiteettia, viivyttelivät viljan myyntiä päättääkseen myöhemmin, onko kannattavampaa myydä viejille vai jalostajille. Välittäjät ja viljakauppaa käyvät yrietykset ovat hallinneet viljanostoja ja pystyneet myöskin määräämään hintatason.

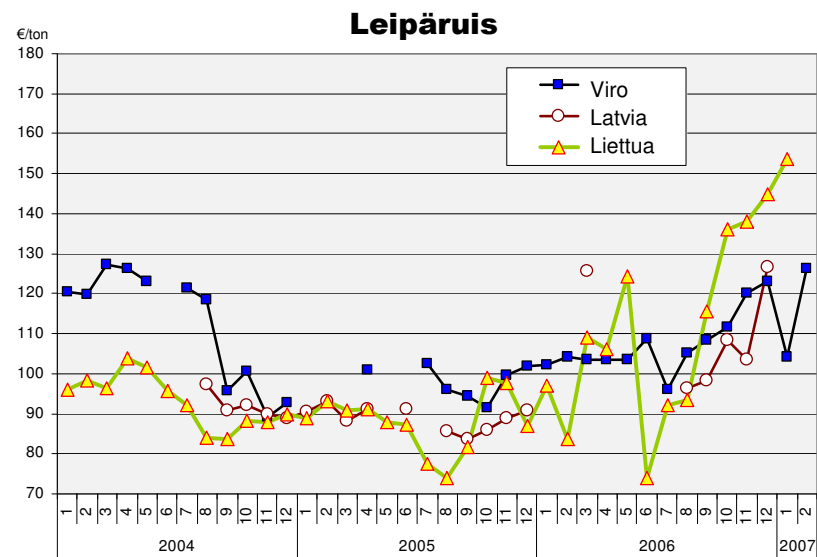
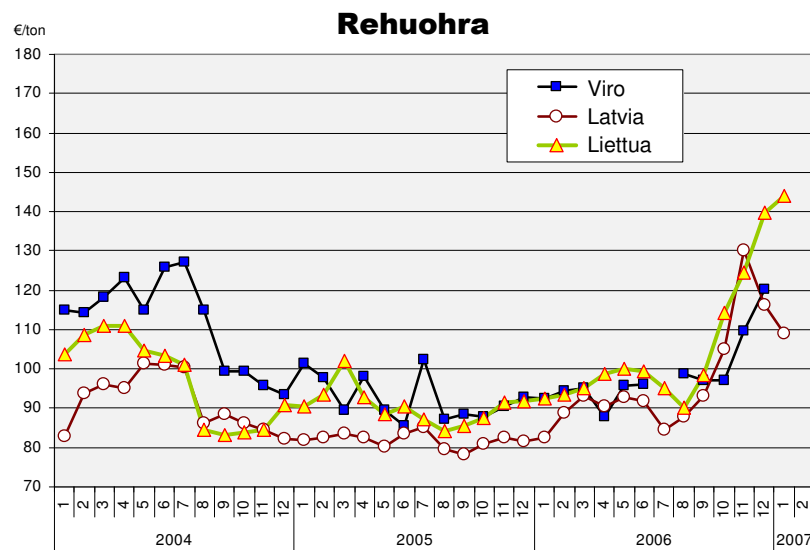
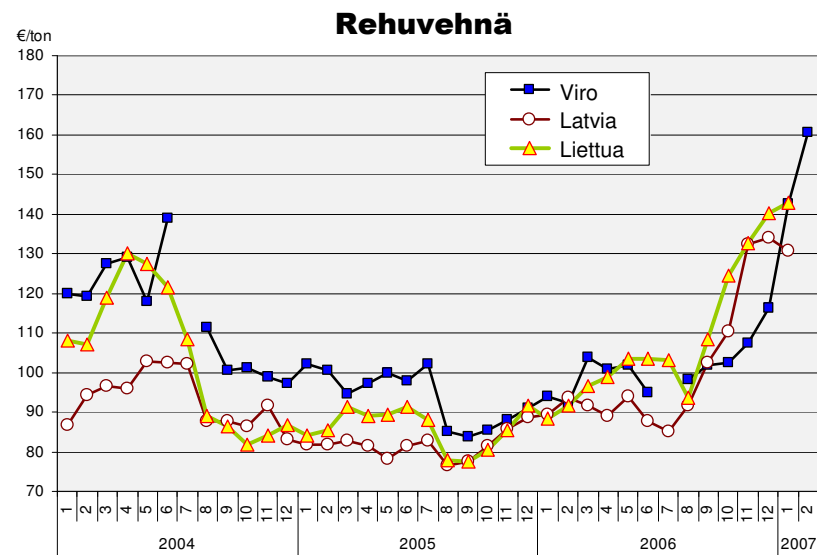
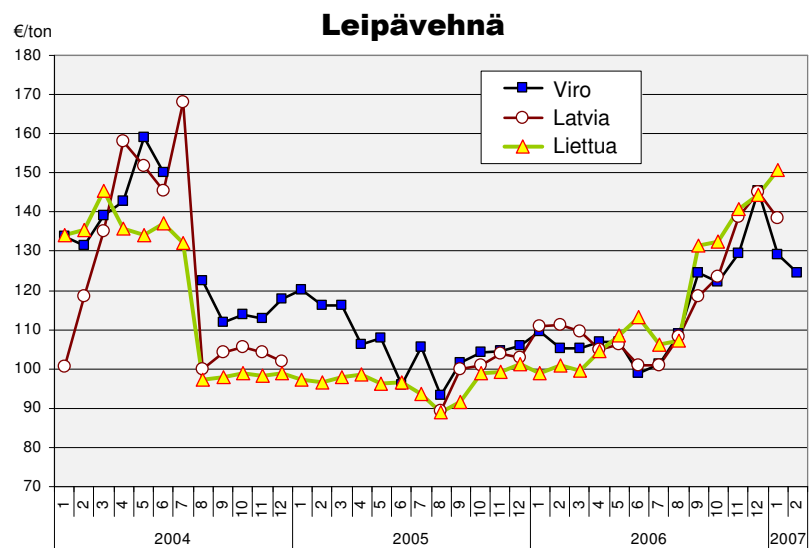
3.3. Viljan hinnat

Viime aikoina viljojen hinnat ovat nousseet ennätyskorkeiksi; leipävehnää lukuun ottamatta jopa korkeammalle kuin talvella 2003–2004. Tämä noudattelee yleistä hintojen nousua muualla Euroopassa. Alhaisempi sato vaikeuttaa entisestään jalostajien tilannetta Baltian maiden markkinoilla.

Hinnat nousivat jyrkästi syksyllä ja ainakaan Liettuassa, missä vuoden 2006 sato oli vain 2/3 edellisvuoden ennätys sadosta, ei ole ollut merkkejä hintojen laskusta. Leipävehnän hinta nousi 140–150 euroon tonnilta vuoden 2006 lopussa, mutta alkoi sitten laskea Virossa ja Latviassa.

Rehuhinnan ja leipärukiin hinnat nousivat myös eniten Liettuassa, missä ne vuoden 2007 alussa olivat jo 10–20 % korkeampia kuin Virossa ja Latviassa.

Myllykauran hinta nousi maltillisesti ja vuoden 2007 tammikuussa se oli Liettuassa 126 euroa tonnilta. Virossa se oli 122 euroa tonnilta ja Latviassa vain 100 euroa tonnilta vuoden 2006 lopussa. Virossa ja Latviassa rehukauran hinta oli niinkin alhainen kuin 80–85 euroa tonnilta.

Markkinahinnat kuukausittain vuosilta 2004 - helmikuu 2007.

Lähde: Viron Konjunkturi-instituutti; Maatalousmarkkinoiden Edistämiskeskus, Latvia; Maa- ja elintarvikemarkkinoiden Tietojärjestelmä, Liettua.

3.4. Viljanjalostus

1990-luvulla kunkin Baltian maan viljanjalostusteollisuus käsitti kymmeniä yrityksiä, jotka harjoittivat sekä myllyteollisuutta että rehuntuotantoa. Tämän jälkeen monet yritykset ovat luopuneet viljan jalostuksesta. Ne ovat päätyneet käyttämään ainoaa arvokasta omaisuuttaan eli varastokapasiteettia tarjotakseen varastointi-, puhdistus- ja logistiikka-palveluja viljelijöille ja viljakauppaa käyville yrityksille.

Myllyteollisuuden tunnusluvut vuosina 2000-2005.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Viro					
Yritysten lukumäärä	23	24	21	19	15	11
Työntekijöiden määrä	316	255	233	158	131	77
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	8,9	10,4	16,9	13,8	15,9	14,2
	Latvia					
Yritysten lukumäärä	46	22	23	27	30	32
Työntekijöiden määrä	1100	933	867	781	803	812
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	52,5	51,0	50,3	55,8	60,4	66,5
	Liettua					
Yritysten lukumäärä	34	39	40	38	33	32
Työntekijöiden määrä	1827	1595	1219	1037	1028	917
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	39,1	38,1	35,0	40,6	52,0	56,3

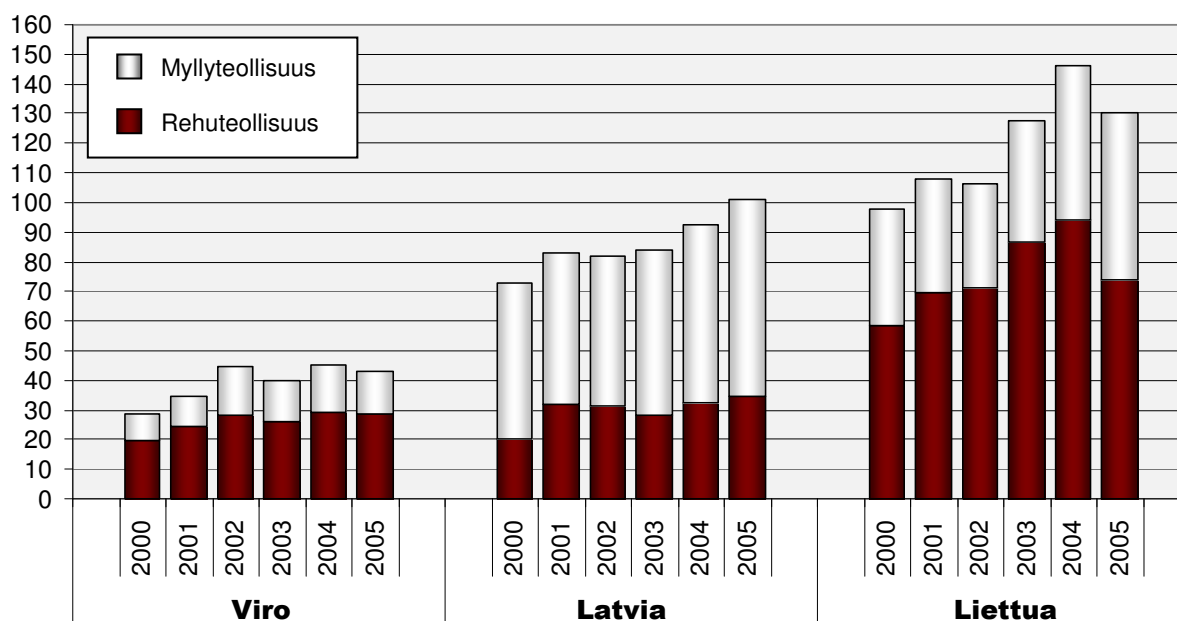
Lähde: Yritysrekisteri, Viron Oikeusministeriö; Latvian Tilastokeskus; Liettuan Tilastolaitos.

Rehuteollisuuden tunnusluvut vuosina 2000-2005.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	Viro					
Yritysten lukumäärä	16	15	18	20	18	17
Työntekijöiden määrä	192	210	243	301	293	231
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	19,8	24,2	33,5	34,3	38,2	38,5
	Latvia					
Yritysten lukumäärä	13	12	13	13	12	12
Työntekijöiden määrä	392	465	437	470	471	496
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	20,4	32,1	31,4	28,0	32,2	34,6
	Liettua					
Yritysten lukumäärä	13	12	19	21	18	20
Työntekijöiden määrä	1660	1598	1331	1709	1619	1376
Kokonaisliikevaihto (milj. €)	106,5	129,8	142,5	185,2	185,4	169,0

Lähde: Yritysrekisteri, Viron Oikeusministeriö; Latvian Tilastokeskus; Liettuan Tilastolaitos.

miljoona €

Viljaa jalostavien toimialojen liikevaihtoverailu vuosina 2000-2005.

Lähde: Yritysrekisteri, Viron Oikeusministeriö; Latvian Tilastokeskus; Liettuan Tilastolaitos.

Koska viljanjalostajat harjoittavat usein sekä myllyteollisuutta että rehunvalmistusta, näitä yrityksiä on vaikea luokitella yksinomaan jompaankumpaan toimialaan. Vaihtelut toimialojen kokonaisympäristössä voivat johtua siitä, että joidenkin yritysten tiedot siirretään yrityksen tuotantorakenteen muuttuessa toiseen toimialaan. Erilainen luokittelu voi johtaa ristiriitaisiin tuloksiin tietyn toimialan kansainvälisessä vertailussa: tästä syystä ainoastaan mylly- ja rehuteollisuuden luvut yhdistettynä antavat näistä kolmesta maasta vertailukelpoisia myyntitulotilastoja.

Yllä olevassa kaaviossa Liettuan rehuteollisuuden tilastoihin ei ole sisällytetty viennin, lihaa ja sisälmyksiä raaka-aineenaan käyttävän lemmikkieläinten ruokaa valmistavan yrityksen lukuja. Samoin poistettiin Viron suurimman rehunvalmistajan lannoitemyynnit. Näin ollen vertailukaavion luvut sisältävät vain viljanjalostuksesta peräisin olevat myyntitulot. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 2005 Suomen myllyteollisuuden myyntitulot olivat 226 miljoonaa euroa ja rehuteollisuuden myyntitulot olivat 491 miljoonaa euroa.

Baltian maiden myllyteollisuus on keskittynyt huomattavasti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Suurimmista jauhonvalmistajista ainoastaan *Tartu veski* selviytyi ja jatkaa edelleen Viron myllyteollisuudessa. Kahdessa muussa maassa rakenne on säilynyt jonkin verran hajanaisempaan. Niiden myllyteollisuudessa toimii kaksi suurta myllyä ja muutamia keskisuuria ja pieniä yrityksiä. *Dobeles dzirnavnieks* ja *Rīgas dzirnavnieks* hallitsevat jauhontuotantoa Latviassa, kun taas *Kauno grūdai* ja *Malsena* ovat Liettuan suurimmat jauhonvalmistajat.

Tärkeimmät keskisuuret jauhonvalmistajat ovat *Rēzeknes dzirnavnieks* Latviassa ja *Kėdainių grūdai* ja *Joniškio grūdai* Liettuassa. Näiden lisäksi on pieniä yrityksiä, jotka erikoistuvat tuottamaan korkean jalostusasteen viljavalmistetta, kuten erityisiä jauhoseoksia, suurimoita ja hiutaleita. Tällaisia yrityksiä ovat esim. *Balti veski* ja *Sangaste linnas* Virossa ja *Galintos grūdai* ja *Fasma S.Krivicko IJ* Liettuassa.

Baltian tärkeimpiä mylly-, rehu- ja muita viljanjalostusyhtiöitä vuonna 2005.

Yritys	Maa	Profiili	Liikevaihto (milj. €) 2005
Mars Masterfoods	Liettua	lemmikkieläinten ruoka	95,3
Kauno grūdai	Liettua	jauhot, rehu, lemmikkieläinten ruoka	48,8
Dobeles dzirnavnieks	Latvia	jauhot ja rehu	30,2
Malsena	Liettua	jauhot ja täkkelys	28,7
Kretingos grūdai	Liettua	rehu	26,3
Farm Plant Eesti	Viro	rehu ja lannoitteet	23,9
Rīgas dzirnavnieks	Latvia	jauhot	19,1
Rīgas Kombinētās Lopbarības Rūpnīca	Latvia	rehu	14,5
Kėdainių grūdai	Liettua	jauhot, rehu, lemmikkieläinten ruoka	13,4
Viking Malt	Liettua	mallas	12,3
Tartu veskid	Viro	jauhot	10,6
Saldus labība	Latvia	rehu	7,7
Daugavpils Dzirnavnieks	Latvia	jauhot ja rehu	7,5
Valjala Söödatehas	Viro	rehu	5,4
Tukuma straume	Latvia	rehu	4,6
Eesti viljasalv	Viro	viljan varastointi	4,5
Joniškio grūdai	Liettua	jauhot, rehu	4,5
Baltic Feed	Latvia	rehu	4,0
Rēzeknes dzirnavnieks	Latvia	jauhot	3,6
Jonavos grūdai	Liettua	viljan varastointi	2,7

Lähteet: Äripäev, Tööstus oktober 2006; Viron Oikeusministeriön yritysrekisteri; Dienas bizness, Top 500 Latvijas lielākie uzņēmumi 2006; Lursoft.in yritysrekisteri; Verslo Žinios Top 1000 Didžiausios Lietuvos bendrovės 2006.

Rehuteollisuudessa keskittyminen ei ole ollut yhtä voimakasta, vaan kussakin maassa on vielä muutamia huomattavia rehunvalmistajia. Suhteellisen korkeat rehunvalmistusmäärät Virossa johtuvat todennäköisesti kotieläintuotannon keskittyneestä rakenteesta, missä tilat yleensä käyttävät enemmän ostettuja rehuseoksia kuin naapurimaissa.

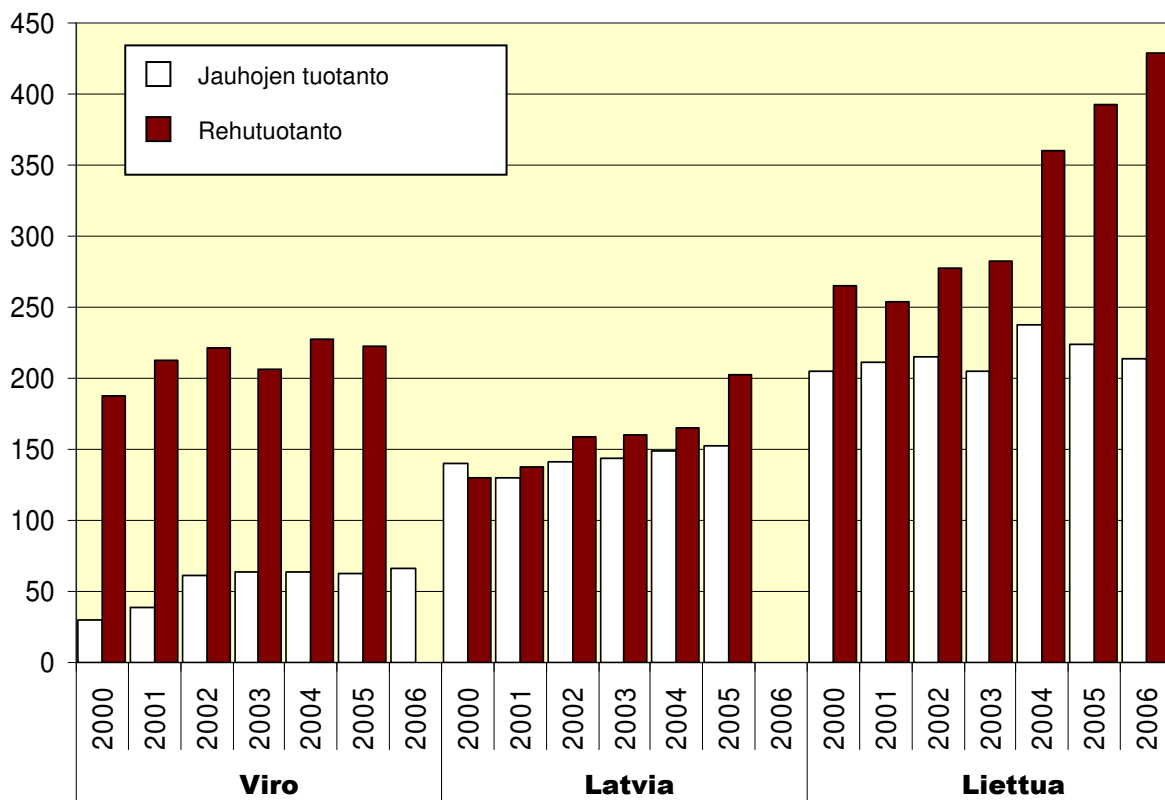
Rehuseosten valmistusluvut sisältävät myös sellaisten suurten kotieläin- ja siipikarjatilojen tuotannon, joilla on huomattava määrä omaa teollista rehuntuotantoa, vaikka nämä rehut eivät päädykään kaupallisille markkinoille. Tällaisia suuria yrityksiä ovat *Tallegg* (siipikarjatalous) ja *Ekseko* (sikatalous) Virossa, *Balticovo* (kananmunatuotanto) Latviassa ja *Vievio paukštynas* (siipikarjatalous) ja *Krekanavos pašarai* (sikatalous) Liettuassa.

Vertikaalinen integraatio on ollut tärkeä keino parantaa Baltian maiden rehu-lihan-tuotanto-teurastus-lihanjalostusketjun tehokkuutta. Virossa ketju on integroitu lähtien lihanjalostuksesta, kuten esimerkki kahdesta suurimmasta integraatiosta osoittaa. Lisäksi useat pienemmät kotieläintilat ovat perustaneet rehuntuotanto ja lihanjalostusyksiköitä.

Vaikka lihanjalostajasta tai maatilasta päin lähtevää vertikaalista integraatiota tapahtuu myös Latviassa ja Liettuassa, näissä maissa on tyypillisempää, että johtavat rehunvalmistajat – turvatakseen markkinoitaan – ottavat haltuunsa joitain suurimmista asiakkaistaan, useimmiten sika- tai siipikarjatiloja.

Suurimmat valmistajat, jotka tuottavat rehuseoksia markkinoille, ovat *Farm Plant Eesti* ja *Valjala söödatehas* Virossa, *Rīgas Kombinētās Lopbarības Rūpnīca*, *Dobeles dzirnavnieks*, *Saldus labība*, *Daugavpils dzirnavnieks* ja *Tukuma Straume* Latviassa ja *Kauno grūdai*, *Kretingos grūdai*, *Kėdainių grūdai* ja *Joniškio grūdai* Liettuassa. Lisäksi *Baltic feed*, Suomen Rehun tytäryhtiö, on erikoistunut esiseosten, rehuviivisteiden ja rehun lisäaineiden valmistukseen.

miljoona €

Jauhojen ja rehun tuotantomäärät vuosina 2000-2006.

Lähde: kansalliset tilastokeskukset ja teollisuuden tilastot.

Baltian maissa on kaksi mallasyritystä, *Viking Malt* ja *Maltosa*, jotka molemmat toimivat Liettuassa. Maltaiden kysyntä Baltian maissa on noin 110 000 tonnia, josta 85 000 tonnia voidaan tuottaa Liettuassa ja loput tuodaan esim. Suomesta. Baltian maiden olutmarkkinoiden oletetaan pysyvän melko vakaina, tulevaisuudessa odotetaan tasaista 3-5 % kasvua, mutta kasvu saattaa hidastua muutaman vuoden kuluttua.

3.5. Bioetanolin tuotanto

Tällä hetkellä bioetanolia tuotetaan Latviassa ja Liettuassa, ja näillä mailla on kunnianhimoisia suunnitelmia kasvattaa tuotantoa nykyisestä. Latviassa bioetanolin tuotannon aloitti leicavassa toimiva *SIA Jaunpagasts Plus* vuonna 2004. Nyt yritys harkitsee uuden laitoksen perustamista Jelgavaan, mikä kaksinkertaistaisi sen kapasiteetin. *SIA Lako* suunnittelee bioetanolin tuotannon aloittamista lähitulevaisuudesta, mutta hankeen tilanne ei ole selvä.

Liettuassa *Stumbras* tislaamo aloitti bioetanolin tuotannon huhtikuussa 2004. Joulukuussa 2005 yritys erotti bioetanolilaitoksensa ja perusti erillisen yrityksen, *AB Biofuture*, joka suunnittelee kaksinkertaistavansa tuotantokapasiteettinsa vuoteen 2008 mennessä. *Arvi cukrus* harkitsee bioetanolilaitoksen perustamista vuonna 2007. Laitos käyttäisi pääasiassa sokerinvalmistuksen sivutuotteita tai myöhemmin sokerijuurikasta. Laitoksen arvioitu etanolintuotanto olisi 16 000 tonnia, josta 30 % tuotettaisiin sokerijuurikkaasta ja 70 % rukiista.

Bioetanolin valmistajat Latviassa ja Liettuassa.

Yritys	Maa	Tuotantokapasiteetti (1000 tonnia bioetanolia)	Toimintavaihe
Jaunpagasts	Latvia	9-11 (20)	toiminut vuodesta 2004 laajennussuunnitelmia v. 2009
Biofuture	Liettua	20 (40)	toiminut vuodesta 2004 laajennussuunnitelmia v. 2008
Arvi cukrus	Liettua	16	toiminta alkaa v. 2007
Lako	Latvia	10	aloituksen ajankohta epävarma

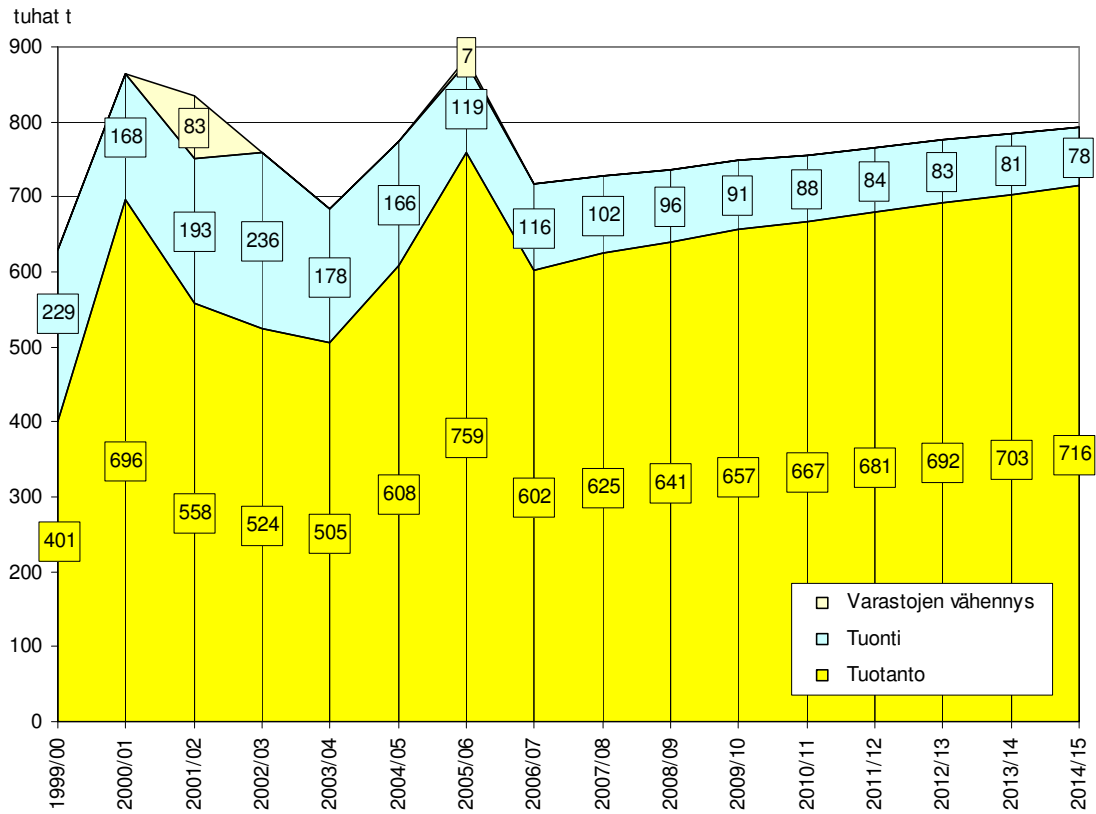
Lähde: Latvian Maatalousministeriö; Liettuan Maatalouden Taloudellinen Tutkimuslaitos, lehtiartikkelit. Huom.: * raaka-aineena käytetään lisäksi sokerituotannon sivutuotteita ja myöhemmin sokerijuurikasta.

3.6. Viljan tuotannon ja käytön tulevaisuudennäkymiä

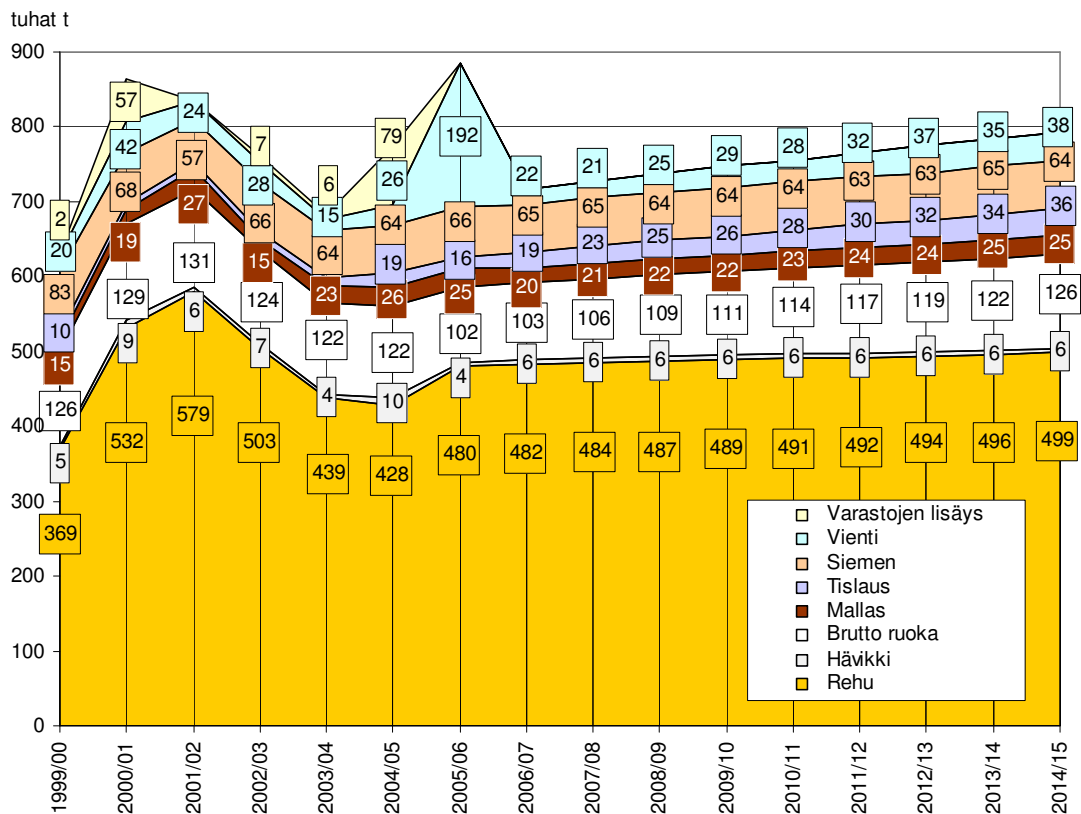
Viro

Viron liberaalilla kauppapolitiikalla 1990-luvulla on ollut huomattavia vaikutuksia viljan tarjontaketjuun. Poliitiikasta puuttuivat markkinatukitoimet, mikä oli haitallista viljantuotannolle.

Viime vuosina Viron myllyteollisuus on keskittynyt voimakkaasti. Myllyteollisuus ei ole kovin kannattava toimiala muissakaan Euroopan maissa, jollei sitä harjoiteta niin suurissa yksiköissä, että mittakaavaetuja voidaan hyödyntää. Viron markkinoiden koko voi käytännössä sallia vain yhden myllyn, ja tähän markkinatilanne on päätynyt vuonna 2006.

Viljan tarjonta Virossa vuosina 2000-2015.

Viljan käyttö Virossa vuosina 2000-2015.

Rehuteollisuus on myös jo varsin keskittynyttä. Markkinajohtaja on laajentunut yritysostoin. Rehunkäyttö saattaa kasvaa tulevaisuudessa etenkin maitotiloilla, jotka pyrkivät parantamaan tehokkuuttaan ja nostamaan lehmien keskituotosta parempien rotujen ja parempien panosten avulla. Rehuseosten käyttö voi kasvaa jonkin verran myös sika- ja siipikarjataloudessa.

Vaikka kotimaisten viljantuottajien taloustilanne on parantunut EU:ssa, Viro tulee todennäköisesti lähivuosina olemaan ainakin osittain riippuvainen ulkomaisesta viljasta. Seuraavien kymmenen vuoden aikana omavaraisuuden odotetaan kohoavan aiemmista alhaisista tasoista yli 90 %:iin.

Viljantuotannon odotetaan kasvavan sekä viljanviljelyalan lisääntymisen että satotason paranemisen ansiosta. Tällä hetkellä käyttämätöntä maata sekä laidunta on runsaasti siirrettävissä viljanviljelyyn. Vuoteen 2015 mennessä viljojen kokonaistuotannon odotetaan kasvavan 716 000 tonniin.

Kasvua tapahtuisi ensisijaisesti ohran ja rukiin ja vähäisemmässä määrin kauran ja vehnän viljelyssä. Ohrantuotantoa vauhdittaa vakaa rehunkysyntä sekä jonkinlaiset vientimahdollisuudet. Rukiintuotanto kohoaa viljelyalan kasvaessa 50 000 tonniin. Vakaiden leipärukiin hintojen ansiosta rukiin odotetaan säilyttävän suosionsa viljelijöiden keskuudessa. Kasvava rukiintuotanto käytetään elintarvikkeisiin ja alkoholiin ja se korvaa vähitellen osan tuonnista.

Rehukäytön odotetaan kasvavan jonkin verran kotieläinsektoreiden kasvuodotusten mukaisesti. Vuoteen 2015 mennessä rehukäytön odotetaan kasvavan 500 000 tonniin nykyisestä 480 000 tonnista. Kasvua odotetaan myös elintarvikekäytössä johtuen jauhontuotannon vähäisen lisääntymisen ja muiden elintarvikkeiden kysynnän huomattavamman kasvun yhteisvaikutuksesta. Viljojen kokonaiskäyttö elintarvikkeissa saattaa olla yli 120 000 tonnia vuonna 2015.

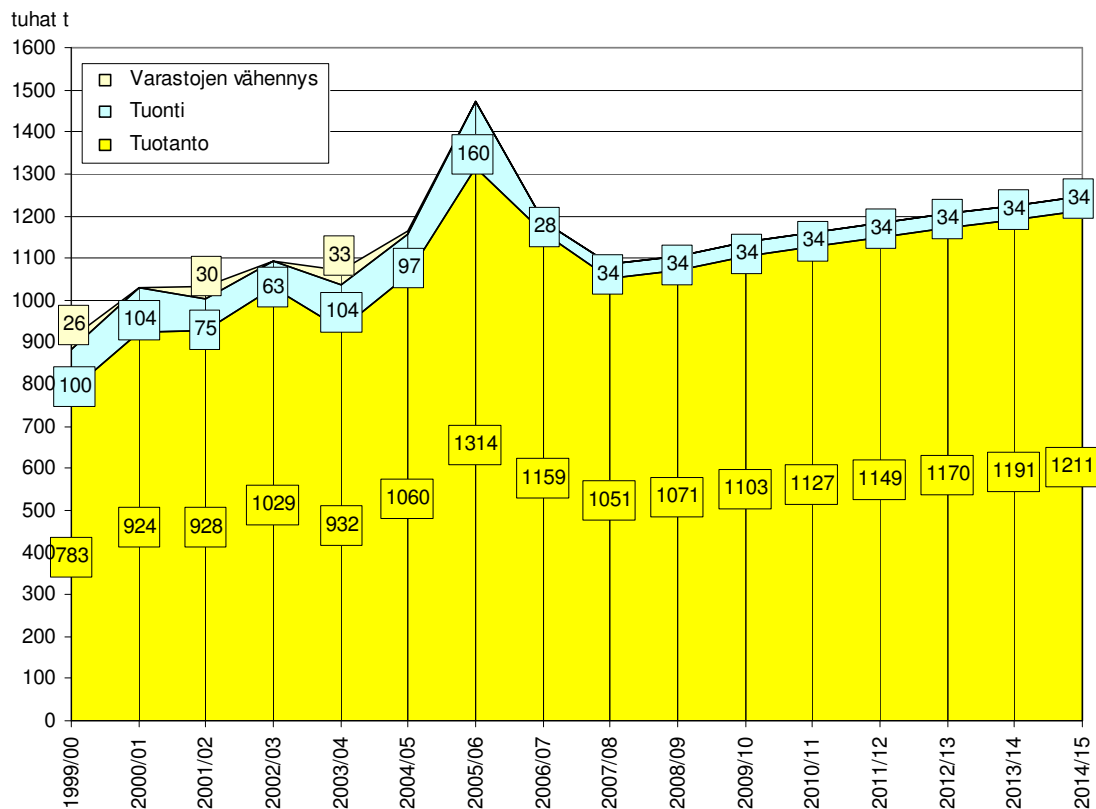
Alkoholintuotannon odotetaan kasvavan, etenkin rukiista, mutta tämä ennuste ei sisällä lainkaan bioetanolin tuotantoa. Vaikka useita projekteja onkin suunnitteluvaiheessa, toistaiseksi mitään investointipäätöksiä ei ole tehty. Viljan kysyntä bioetanolin tuotantoon voisi olla jopa 200 000 tonnia, edellyttäen, että ainakin yksi suuri projekti toteutuu. Todennäköisimpiä raaka-aineita ovat ruis ja vehnä.

Latvia

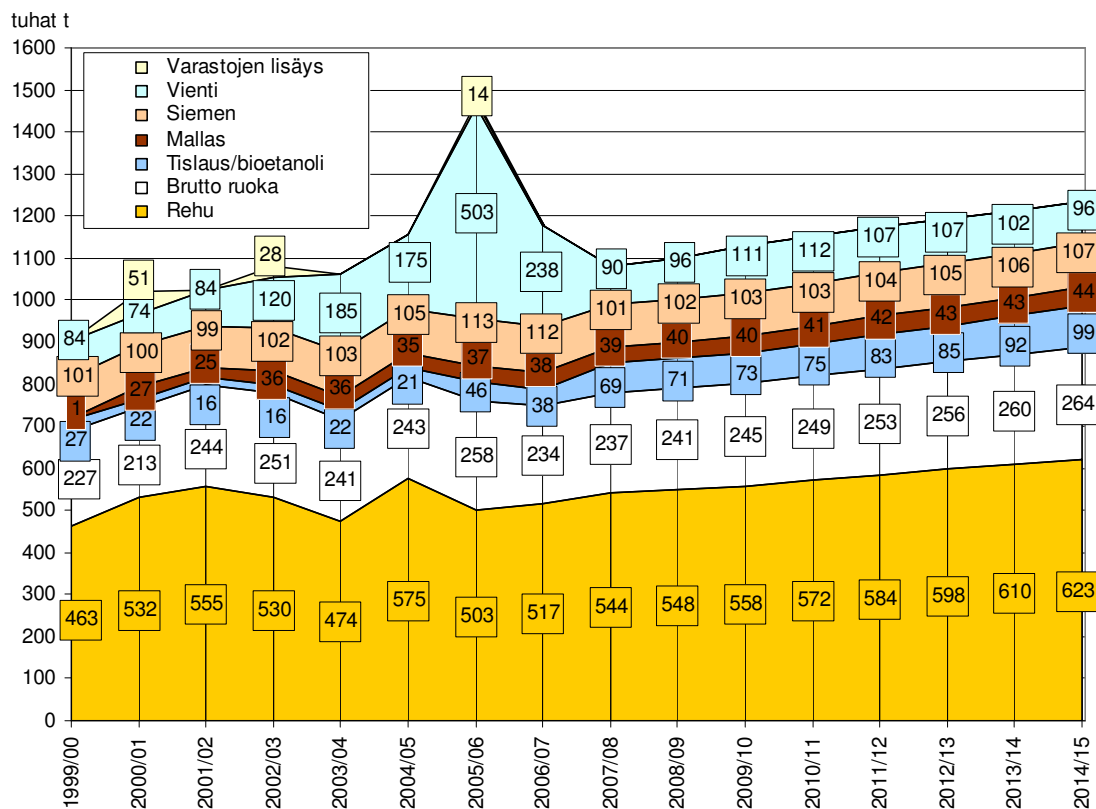
Ennusteet osoittavat viljantuotannon yleistä kasvua Latviassa. Eri viljalajien väliset suhteet tulevat muuttumaan. Vehnän ja ohran odotetaan kasvattavan osuuksiaan kauran kustannuksella, kun taas rukiin tuotannon arvioidaan pysyvän melko vakaana tai kasvavan hieman.

Parhaat mahdollisuudet bioetanolin tuotantoon on vehnällä ja toiseksi parhaat rukiilla ja ruisvehnällä. Tässä skenaariossa alkoholin ja bioetanolin yhdistelmätuotanto vaatisi Latviassa noin 100 000 tonnia viljaa vuoteen 2015 mennessä. Käytön jakautuminen tiettyjen viljalajien kesken riippuu hinnoista.

Kohtalaista kasvua ennustetaan rehukäytölle, olettaen, että kotieläin- ja siipikarjasektoreilla tapahtuu tasaista kasvua. Latvian sikataloussektori on jo kauan kamppailut rakenne- ja tehokkuusongelmien parissa. Viime aikoina on kuitenkin ollut joitain merkkejä paremmasta, mikä tukee kasvuennustetta.

Viljan tarjonta Latviassa vuosina 2000-2015.

Viljan käyttö Latviassa vuosina 2000-2015.

Viljojen kokonaistuotannon arvioidaan vakiintuvan yli 1 200 000 tonniin vuoteen 2015 mennessä. Vain noin 8-10 % tuotannosta olisi ylituotantoa, joka voitaisiin myydä vienti-markkinoilla, mutta jos bioetanolin tuotantoon tarvitaan lisää raaka-ainetta, sitä olisi saatavilla viljan viennin kustannuksella.

Liettua

Liettuassa viljan kokonaistuotanto on kasvanut tasaisesti viime vuosina. Vuonna 2006 tapahtuneen jyrkän laskun voidaan katsoa johtuneen epäsuotuisista sää- ja korjuuolosuhteista, jollaisia Liettuassa on ollut 5-6 vuoden välein. Vuoteen 2015 mennessä viljojen kokonaistuotannon arvioidaan kasvavan 3 miljoonaan tonniin vuoden 2005 2,8 miljoonan tonnin tasosta.

Viljanvienti on kasvanut hämmästyttävällä nopeudella ja huippu, 1,26 miljoonaa tonnia, saavutettiin satovuonna 2005–2006. Vientivolyymien odotetaan laskevan, osittain vuoden 2006 alhaisemman sadon vuoksi. Pitkällä aikavälillä nopeasti kasvava kotimainen kysyntä tulee kuitenkin olemaan tärkein syy vientimäärien laskuun. Seuraavien viiden vuoden aikana kysyntä kasvaa huomattavasti useilla jalostuksen toimialoilla.

Kysynnän odotetaan kasvavan rehukäytössä, alkoholintuotannossa ja mallasteollisuudessa, ja todellista dynaamista kasvua ennustetaan vehnätärkkelyksen ja bioetanolin tuotannossa. Nopeasti kasvava kotimainen kysyntä todennäköisesti leikkaa maan toistaiseksi suuren viljan ylituotannon ja vuoteen 2015 mennessä vientiin käytettävissä olevat volyymit putoavat murto-osaan vuoden 2005–2006 ennätystasosta, eli noin 100 000 tonniin.

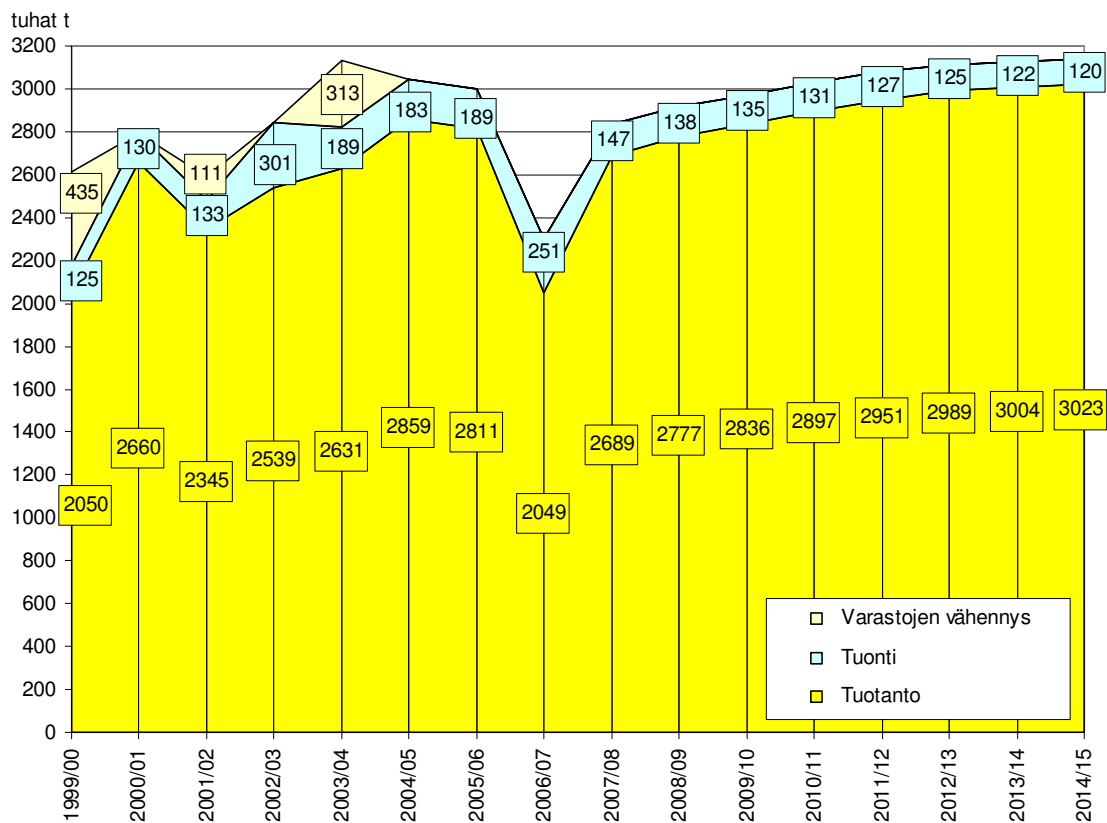
Rehukäytön lisäys perustuu kotieläintuotannon suotuisaan kehitykseen erityisesti sika- ja siipikarjataloudessa. Rehukäyttö lisääntyy sekä rehuteollisuudessa että maataloilla. Rehunvalmistajat suosivat vehnää ja ohraa pääasiallisena raaka-aineenaan, kun taas maatilat käyttävät näiden lisäksi itse tuottamaansa kauraa ja ruisvehnää.

Myllyteollisuudessa ei ennusteta suuria muutoksia seuraavien kymmenen vuoden aikana. Vehnä- ja ruisjauhon kulutuksen ei odoteta kasvavan, mutta viimeaikaiset trendit ja lisääntynyt terveystietoisuus saattavat luoda mahdollisuuksia erityisten jauhoseosten, suurimoiden ja hiutaleiden kulutuksen kasvuille.

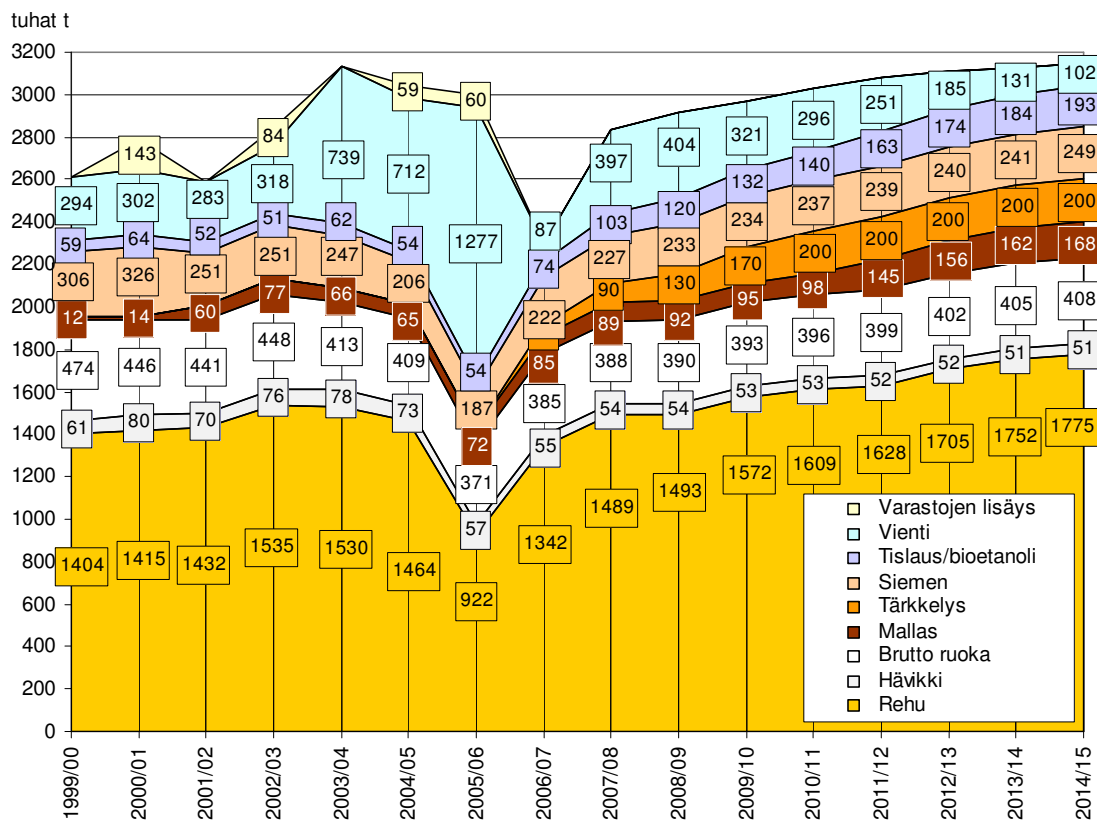
Mallasohran tuotannossa on selkeää kasvupotentiaalia. Baltian maista mallasta valmistetaan ainoastaan Liettuassa. Vakaiden olutmarkkinoiden ja kasvavan kulutuksen arvioidaan johtavan huomattavaan kapasiteetin laajentamiseen vuosina 2010–2012.

Tärkkelyksen tuotanto aloitetaan vuonna 2007, kunhan tuotantolinjan asennus suurimassa myllyssä saadaan valmiiksi. Raaka-aineena tulee olemaan vehnä, ja vuoteen 2015 mennessä tuotannon odotetaan kasvattavan vehnän kysynnän 200 000 tonniin.

Nykyisin alkoholia valmistetaan rukiista, jonka oletetaan säilyvän tislauksen raaka-ainelähteenä ainakin ihmisten käyttöön tarkoitettun alkoholin valmistuksessa. Sen sijaan bioetanolin tuotannossa parhaina raaka-aineina pidetään vehnää ja ruisvehnää. Vuoteen 2015 mennessä nykyisten kahden bioetanolin valmistajan viljantarve kasvaa 185 000 tonniin. Suurin osa raaka-aineesta on vehnää ja ruisvehnää, mutta noin 20 000–30 000 tonnia ruista saatetaan myös käyttää bioetanolin valmistukseen.

Viljan tarjonta Liettuassa vuosina 2000-2015.

Viljan käyttö Liettuassa vuosina 2000-2015.

4. ÖLJYKASVIEN TARJONTAKETJU

4.1. Öljykasvituotanto

Suotuisat hinnat ja tuotannon kannattavuus ovat kasvattaneet voimakkaasti rapsin tuotannon suosiota viljelijöiden keskuudessa. Vaikka aiemmasta järjestelmästä peräisin olevat suuret kasviöljynvalmistajat olivatkin lopettaneet tuotantonsa vuoden 2000 alkuun mennessä, hyvät vientimahdollisuudet ovat jatkuvasti tarjonneet kannustimen rapsin tuotantoon.

Tällä hetkellä Baltian maissa on vain yksi merkittävä kasviöljyntuottaja, *Werol tehased* Kaakkois-Virossa. Yritys aloitti öljynpuristuksen joulukuussa 1999. Werol on pyrkinyt varmistamaan raaka-aineen saannin solmimalla tuotantosopimuksia, joissa yhtiö tarjoaa viljelijöille teknistä apua, myy siemeniä, lannoitteita ja kasvinsuojeluaineita suotuisin ehdoin ja tarvittaessa myöntää luottoa. Yleensä sopimus sisältää kylvöalan ja Euro-nextissä noteeratun rapsinsiemenen futuurihinnan. Rapsia on jopa ostettu Latviasta, erityisesti ennen kuin Viron tuotanto saavutti yrityksen vuotuisen raaka-ainetarpeen, joka on 70 000 tonnia.

Latviassa ja Liettuassa rapsia ovat pääosin ostaneet ja vieneet samat viljakauppaa harjoittavat yritykset, eli Kesko Agro, Kemira GrowHow, Linas Agro ja Agrokoncernas.

Latraps Latviassa voidaan erottaa ainutlaatuisena yrityksenä rapsisektorilla. Tämä osuuskunta perustettiin vuonna 2000 ja siitä lähtien se on kasvanut vauhdikkaasti. Yhtiö on saanut valmiiksi vehnän ja rapsinsiemenen kuivatus- ja varastointilaitoksen ja tällä hetkellä se lajittelee ja käsittelee rapsinsiemeniä ja viljaa, josta 95 % menee vientiin. Osuuskunnassa on noin 380 riippumatonta jäsentä, joilla on viljelyssä yhteensä noin 70 000 hehtaaria. Yksittäisten jäsenten viljelyala vaihtelee 20:stä 4000 hehtaariin.

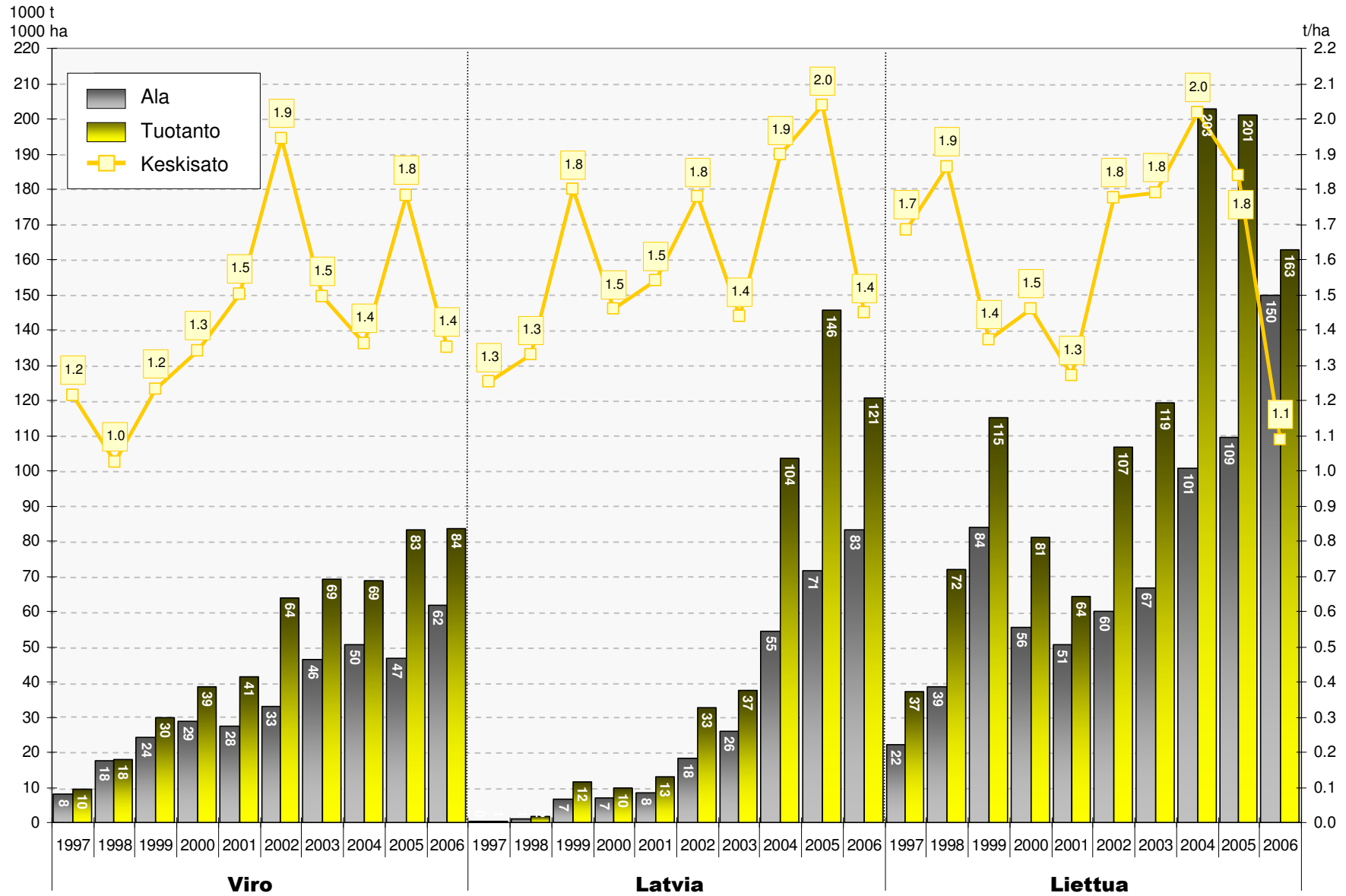
Rapsin tuotantoalan ja tuotannon määrän voidaan odottaa kasvavan edelleen. Nopean kasvun esteenä ovat ainoastaan biologiset rajoitteet, eli maan saatavuus. Rajaksi arvioidaan noin 500 000 hehtaaria Liettuassa ja 200 000 hehtaaria Latviassa.

4.2. Biodieselin tuotanto

Biodieselin tuotannon ja sen luoman kotimaisen rapsinsiemenen kysynnän arvioidaan alentavan ja lopulta jopa lopettavan kokonaan rapsinsiemenen viennin Liettuassa ja huomattavasti vähentämään vientiin käytettävissä olevia määriä Latviassa ja Virossa.

Latviassa ja Liettuassa biodieselin tuotanto aloitettiin jo 2000-luvun alkupuolella. Useimmat tällä hetkellä toiminnassa olevat laitokset ovat pieniä. Niiden biodieselin tuotantokapasiteetti on yleensä alle 10 000 tonnia vuodessa, paitsi yhdessä keskisuudessa laitoksessa Pohjois-Liettuassa. Viime vuonna useat yritykset aloittivat biodieselin valmistuksen johtuen rapsin bioenergiakäyttöön kohdistetuista suotuisista tukimekanismeista.

Kussakin maassa on tällä hetkellä rakenteilla yksi suuri tuotantolaitos, jonka vuotuinen kapasiteetti on 100 000 tonnia. Liettuassa oleva laitos aikoo käyttää pääasiassa kotimaista rapsia, Latviassa oleva laitos ostaisi kolmasosan raaka-ainetarpeestaan kotimaaisilta viljelijöiltä, ja Viron tuotantolaitos suunnittelee raaka-aineen saannin pääasiassa tuonnin pohjalta.

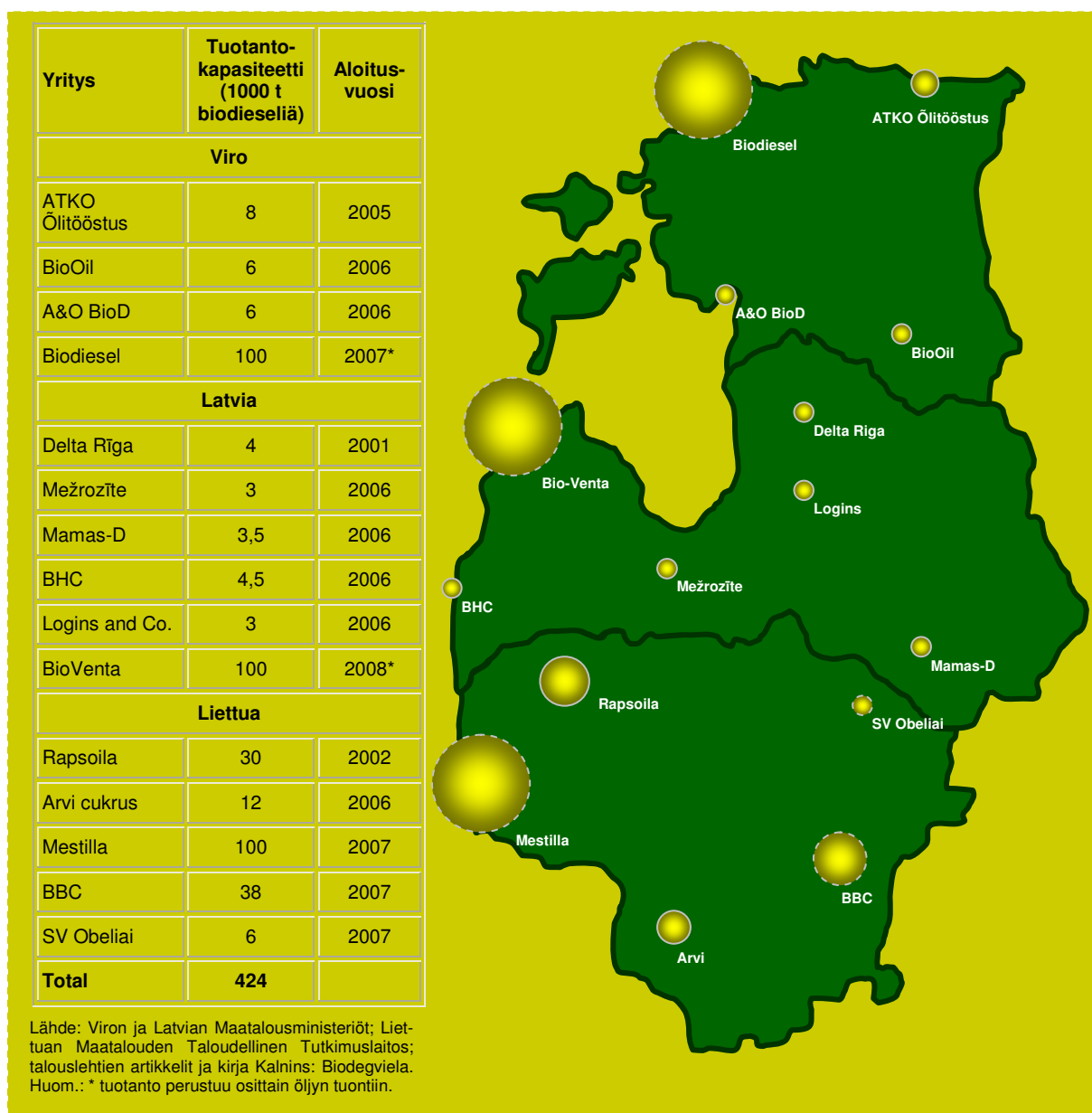

Rapsin ala, keskisato ja tuotanto vuosina 1997-2006.

Vuosiin 2008–2009 mennessä Baltian maat tuottavat yli 400 000 tonnia biodieseliä, edellyttäen, että laitokset saavuttavat täyden tuotantokapasiteetin seuraavien kahden vuoden aikana. Vaikka Baltian maiden polttoaine-yhtiöt ovat ilmaisseet kiinnostuksensa sekoittaa biodieseliä tavanomaiseen polttoaineeseen, tämä määrä ylittää Baltian maiden tarpeen. Erityisesti suuret tuottajat suunnittelevat vievänsä huomattavan osan tuotannostaan Länsi-Eurooppaan. Tuonti- ja vientisuunnitelmat selittävät sen, miksi kaikki kolme suurta biodieselilaitosta rakennetaan Itämeren rannikolle.

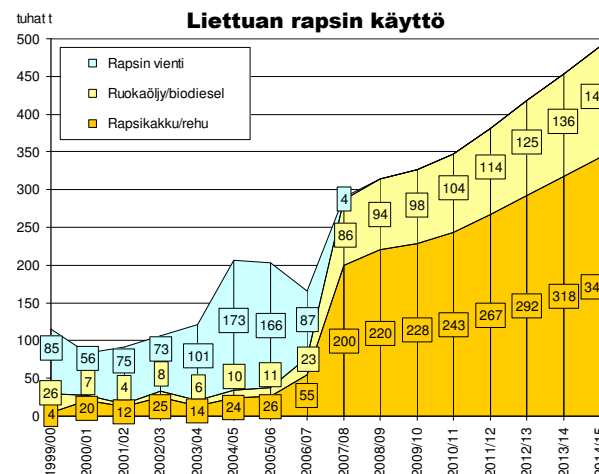
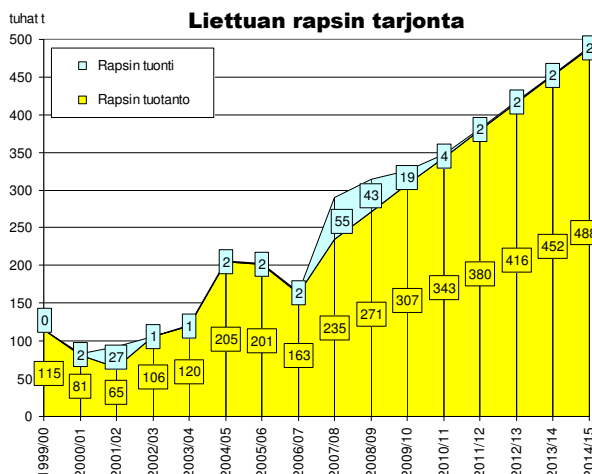
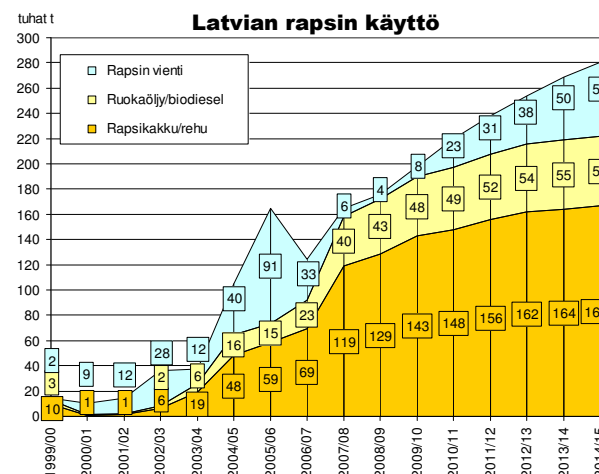
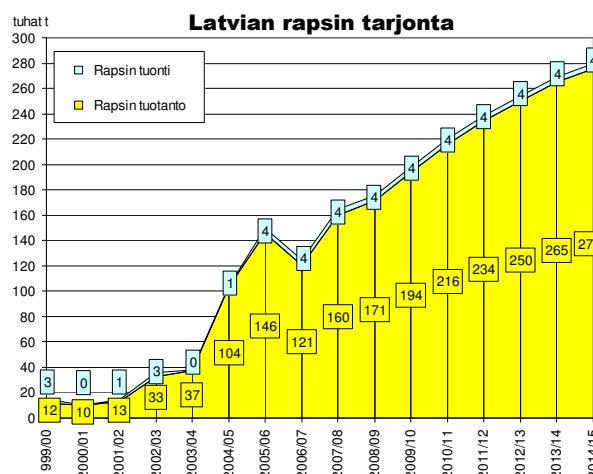
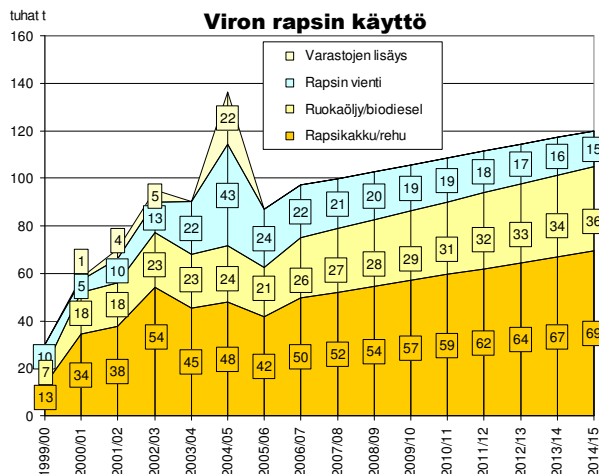
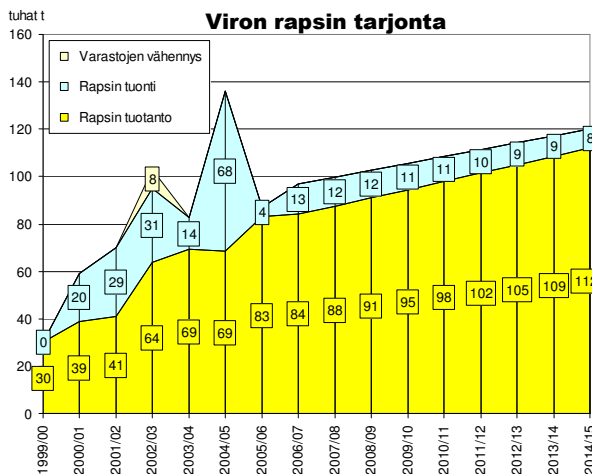
Biodieselin valmistukseen tarvittavan raaka-aineen eli rapsinsiemenen määräksi arvioidaan noin 500 000 tonnia Liettuassa, 200 000 tonnia Latviassa and 30 000–40 000 tonnia Virossa.

Tärkeimmät biodieselin tuottajat Baltiassa.

4.3. Rapsin tarjonnan ja kysynnän ennusteet

Virossa rapsinsiemenen tuotanto kasvaa tasaisesti, mutta suhteellisen hitaasti kahteen muuhun maahan verrattuna. Syynä on se, että kasviöljyä valmistava yritys on jo saavuttanut täyden tuotantokapasiteettinsa ja uusi suuri biodieselilaitos on ilmoittanut suosivansa tuontiraaka-ainetta.

Rapsin tarjonnan ja käytön ennusteita Baltian maissa, 2000-2015.

Pienemmät biodieselin tuottajat ovat kuitenkin sitoutuneet käyttämään kotimaista raaka-ainetta. Vuoteen 2015 mennessä tuotannon arvioidaan ylittävän 110 000 tonnin. Rapsinsiementä saatetaan tuoda ja viedä samanaikaisesti, koska Werolin sijainnin takia on järkevää ostaa rapsinsiementä lähialueilta Latviassa. Samaan aikaan rannikoiden ja satamien lähellä olevaa tuotantoa voidaan hyvin viedä ulkomaille.

Latviassa rapsinsiemenen kysynnän ennustetaan kasvavan johtuen suurimman biodieseliä tuottavan laitoksen ilmoittamasta raaka-ainetarpeesta. Samanaikaisesti pienten biodieselin tuottajien arvioidaan nostavan tuotantoaan. Raaka-aineen kokonaistarpeeksi arvioidaan noin 200 000–220 000 tonnia ja mahdollinen ylituotanto 2010 luvuilla menisi vientiin. Vuoteen 2015 mennessä tuotannon ennustetaan lähestyvän 280 000 tonnia.

Liettuassa kaikki tällä hetkellä toimivat biodieselin tuotantolaitokset käyttävät kotimaista rapsinsiementä ja uusi suuri laitos suunnittelee myös nojautuvansa ensisijaisesti kotimaiseen raaka-aineeseen. Vuoteen 2015 rapsin kokonaistuotannon odotetaan nousevan lähes 500 000 tonniin, josta lähes kaikki todennäköisesti jalostetaan Liettuassa.

5. ELINTARVIKKEIDEN VÄHITTÄISMARKKINAT

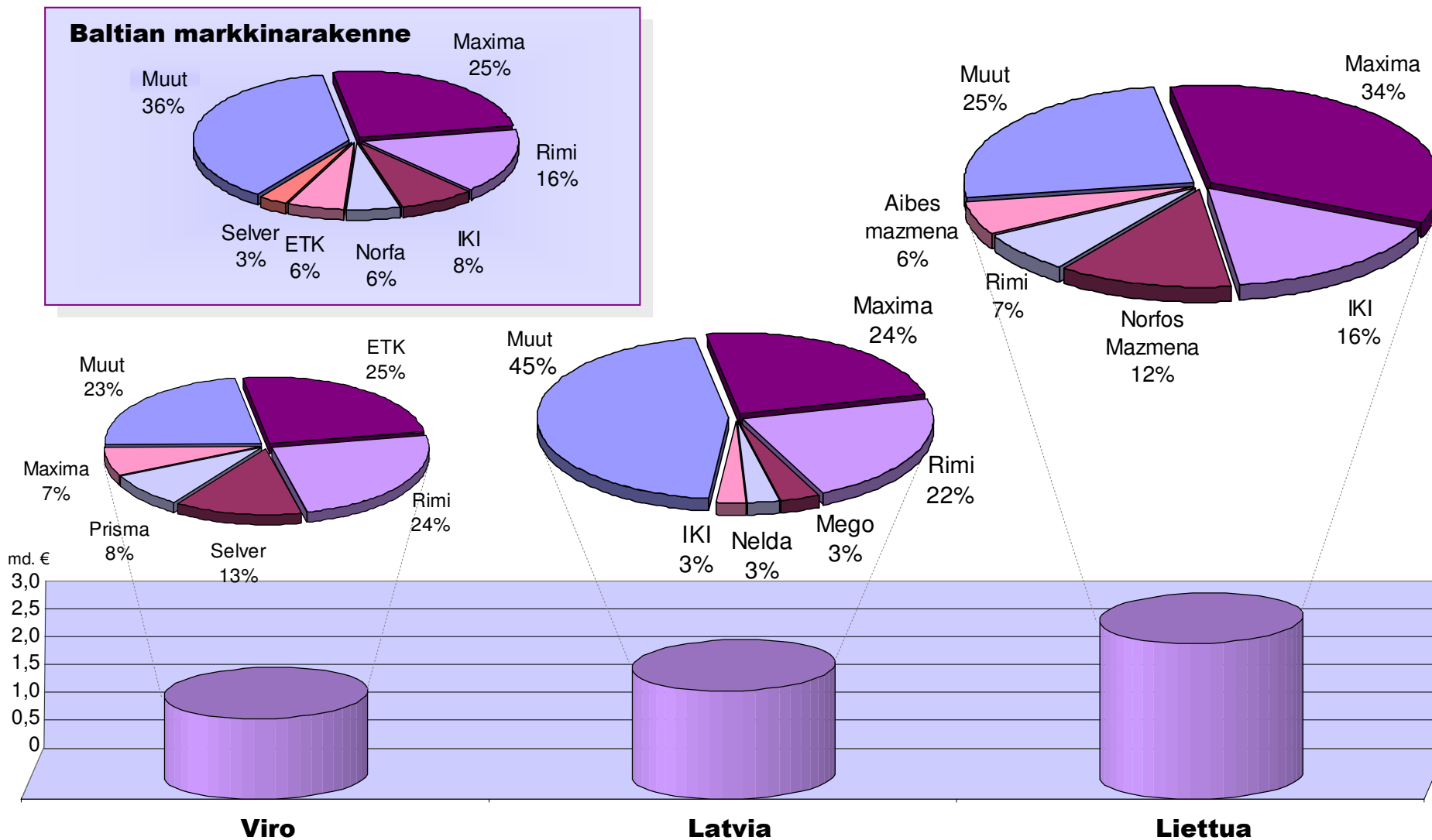
Elintarvikemarkkinoilla Baltian maat yleensä käsitetään yhtenä markkina-alueena. Tois-
taiseksi kaksi suurta elintarvikekauppaketjua on saanut jalansijan kaikissa kolmessa maassa. Lisäksi useat ketjut ovat äskettäin päättäneet ensimmäisenä askeleena laajentumisessaan mennä mukaan naapurimaan markkinoille. Tällaisia ovat IKI ja Norfa Liettuasta Latviaan sekä Selver Virosta Latviaan. Latvian vähän keskittyneet markkinat mitä ilmeisimmin houkuttelevat uusia toimijoita.

Koko Baltian alueen markkinajohtaja on liettualaisen VP Marketin omistama Maxima, jonka osuus Baltian markkinoista on 25 %. Toisena on Rimi, ruotsalaisen ICA: tytäryhtiö, jonka osuus on 16 %. Näiden lisäksi on yrityksiä, jotka ovat kolmen suurimman joukossa omassa maassaan, mutta eivät ole vielä astuneet tai ovat juuri aloittelemassa muiden maiden markkinoilla (ETK Virossa ja Norfa ja IKI Liettuassa). Näiden ketjujen osuus Baltian maiden markkinoista on noin 5-10 %.

Elintarvikkeiden vähittäismarkkinoiden kokonaisarvoksi Baltian maissa arvioidaan noin 6 miljardia euroa ja se kasvaa tasaisesti. Tästä huolimatta saksalainen halpaketju Lidl, joka oli ostanut kymmeniä kiinteistöjä Baltian maista, arvioi tilanteen uudelleen vuonna 2006 ja päätti olla menemättä mukaan näiden markkinoille.

Kilpailu on tosiaankin kiristynyt viime vuosina, mikä on usein heijastunut ruoan hinnan hitaana nousuna. Keskittyminen on lisääntynyt eniten Liettuassa ja Virossa. CR-4 keskittymisaste – neljän suurimman ketjun yhteenlaskettujen myyntitulojen osuus vähittäiskaupan kokonaisliikevaihdosta – oli vuonna 2005 72 % Liettuassa ja 70 % Virossa. Latviassa tämä luku oli vain 50 %.

29

Vähittäiskaupan markkinarakenne Baltian markkinoilla vuonna 2006.

Lähteet: yritysten kotisivut, lehtiartikkelit. Huom.: IKI:n liikevaihdon jakauma Latvian ja Liettuan välillä on arvio.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kokemukset alkuvuosista EU:n jäsenenä

Kuten kolme vuotta sitten VYR:in teettämä ensimmäinen Baltia selvitys ennusti, Suomen huolet Baltiasta saapuvasta suuresta elintarvikevirrasta ovat osoittautuneet perättömiksi, sillä mitään dramaattista muutosta elintarviketuontimme rakenteessa ei tapahtunut. Ennen EU:n itälaajentumista, vuonna 2003 Suomen elintarviketuonnista 0,9 % oli peräisin Baltiasta, viime vuonna osuus oli 2,4 %. Viron osuus on kasvanut 0,7 %:sta 1,6 %:iin. Samalla Baltian maiden EU jäsenyys on avannut markkinoita suomalaisille yrityksille. Kun vuonna 2003 elintarvikeviennistämme 9,7 % suuntautui Baltiaan, osuus kasvoi 12,5 %:iin vuonna 2006.

Baltian viljan viljelijät sekä jalostajat oppivat nopeasti EU:n ja kansallisten tukien hyödyntämisen. Tuet ovat nousseet portaittain ja nostaneet viljelyn kannattavuutta. Lisäksi tilat ja tilojen osuuskunnat ovat pikavauhtia uusineet konekantaansa ja laajentaneet kuivaus- ja varastokapasiteettiaan. Näihin on oman ja lainarahoituksen lisäksi usein onnistuttu saamaan myös tukea. Viljateollisuus on pyrkinyt modernisoimaan jo olemassa olevaa varastokapasiteettiaan ja logistiikkaansa. Viljaa myydään pääosin EU:n muille jäsenmaille, mutta jalostettuja viljatuotteita on onnistuttu viemään myös itämarkkinoille.

Viljanviljelyn ammattimaisuus kasvaa

Viljanviljelyn tilarakenne muuttuu ja tuotanto keskittyy nopeasti. Pienten tilojen määrä on jyrkässä laskussa ja yhä isompi osuus viljantuotannosta on peräisin viljaa ammattimaisesti markkinoille tuottavilta isoilta tiloilta. Yli sadan hehtaarin tilat viljelivät kokonaisvilja-alasta 68 % Virossa, 53 % Latviassa ja 37 % Liettuassa vuonna 2005 kun taas näiden osuus vuonna 2001 oli vastaavasti vain 53 %, 36 % ja 30 %. Kokonaistuotannosta suurin osa saadaan suurilta tiloilta, sillä ne yleensä saavuttavat pientiloja korkeamman keskisadon.

Keskisuurilla tiloilla on myös kasvumahdollisuuksia. Latviassa on perustettu lukuisia osuuskuntia tuotantopanosten hankintaa, sadon käsittelyä ja markkinointia varten. Jotkut näistä ovat panostaneet yhteen lajiin, kuten rapsiin keskittyvä Latraps tai rukiiseen erikoistuva Valmieran osuuskunta. Hankinta- ja markkinointi osuuskunnat ovat osoittautuneet oivaksi ratkaisuksi keskisuurille tiloille viljaketjun sisäisissä hintaneuvotteluissa.

Vaikka viljatilojen tulotilanne on yleensä parantunut EU aikana, edelleen on laajalti käytössä järjestelmä, missä viljelijät maksavat satokauden alussa hankkimansa tuotantopanokset syksyn sadolla. Kauppaa harjoittavat liikkeet ovat oivaltaneet, että viljan ja öljykasvien kauppa tarjoaa varsin voittoisan liiketoiminnan. Viime vuosien aikana viljaa vietiin enenevässä määrin yltäen vuoden 2005-2006 ennätysvuonna 1,3 miljoonaan tonniin Liettuassa (45 % koko viljantuotannosta) ja 0,5 miljoonaan tonniin Latviassa (38 % koko viljantuotannosta).

Tuotantopanosten markkinat laajenevat sitä mukaa kuin maataloussektori toipuu 1990-luvun kriisikuopasta ja jatkaa vaurastumista hiljalleen EU:n sisällä. Tuotantopanosten myyjistä on kehittynyt monimuotoisia, tuotteita ja palveluja tarjoavia, sekä maantieteellisesti levittäytyneitä yrityksiä, jotka samalla ostavat ja markkinoivat viljaa, tai jopa jalosta-

vat sitä. Vahvimmat paikalliset konsernit ovat syntyneet Liettuassa, missä nämä kilpailevat tasavahvasti muita Baltian markkinoita hallitsevien ulkomaalaisten yritysten kanssa. Suomalaiset Kesko Agro ja Kemira GrowHow toimivat kaikissa kolmessa maassa.

Viljan tuotanto laajenee, samoin kotimainen kysyntä

Kauppaan tulleen viljan määrä on kasvanut koko Baltiassa viime vuosina. Viljan viennin kehitys huolestuttaa jo jalostavaa teollisuutta. Esimerkiksi Liettuassa viljateollisuus yritykset käyvät ankaraa kilpailua viljanviejien kanssa edellisvuotta pienemmäksi jääneestä sadosta. Tilannetta kärjistää viljan varastointi tiloilla paremman hinnan toivossa. Viljan hinta on kääntynyt nousuun ja on ylittänyt kolme vuotta sitten toteutuneet ennätyslukemat.

Baltian maiden viljantuotanto on kasvanut viime vuosien aikana ja kasvun odotetaan jatkuvan myös seuraavien kymmenen vuoden aikana. Selvityksen ennusteiden mukaan viljantuotanto ylittää 3 miljoonan tonnin tason Liettuassa, 1,2 miljoonaa tonnia Latviassa ja 0,7 miljoonaa tonnia Virossa vuoteen 2015 mennessä.

Kotimainen kysyntä tulee kasvamaan kuitenkin niin voimakkaasti, että viennin uskotaan supistuvan 50 000 -100 000 tonnin tasolle. Laajeneva kotieläintuotanto tarvitsee enemmän rehuraaka-ainetta, mutta varsinainen kysyntä kasvaa muilla jalostustoimialoilla. Alkoholin valmistus, viljaa käyttävät bioetanolilaitokset Latviassa ja Liettuassa, sekä mallastuotanto ja tänä vuonna käynnistyvä vehnäntärkkelystuotanto Liettuassa supistavat näiden maiden vientiä. Virossa todennäköisesti viljantuotannon kasvu nostaa oma-varaisuusasteen pysyvästi yli 90 %, mutta maa pystyy viemään vain muutaman kymmenen tuhannen tonnin viljaeriä vuosittain.

Isot biodiesellaitokset rakenteilla

Öljykasvien viljelyn ennustetaan kasvavan biodieseltuotannon vauhdittamana. Pien- ja keskimuotoista biodieseltuotantoa on harjoitettu Baltiassa vuodesta 2001 saakka. Kusakin maassa on rakenteilla yksi 100 000 tonnin tuotantolaitos, joka ainakin Liettuassa perustetaan kotimaisen raaka-aineen varaan. Tällaisen ison laitoksen raaka-aineen tarve tulee olemaan 300 000 tonnia rapsia vuodessa. Latviassa ja Virossa biodieseltuotannon suunnitellaan perustuvan osittain tuontiöljyn varaan. Lisäksi Virossa toimii Baltian ainoa nykyaikainen ruokaöljytehdas, joka käyttää 70 tuhatta tonnia rapsia.

Baltian öljyjalostamot ovat osoittaneet kiinnostuksensa biopolttoaineen sekoittamista kohtaan. Mikäli suunnitelmat toteutuvat ja tuotantolaitokset toimivat täydellä kapasiteetilla, Baltiassa voidaan tuottaa peräti 400 000 tonnia biodieseliä jo vuonna 2008. Tämä ylittää Baltian oman tarpeen ja ylijäämää suunnitellaan vietäväksi Länsi-Eurooppaan, etenkin Saksaan.

Vaikutukset Suomeen - johtopäätökset

Baltian kehitysnäkymillä on vaikutuksensa myös Suomen vilja- ja öljykasvisectoriin.

- (1) Kotimainen kysyntä Baltiassa kasvaa vilja- ja öljykasvituotantoa nopeammin. Tämä laskee Latvian ja Liettuan viime vuosina suureksi kasvaneita vientimääriä. Baltian viljan markkinahinnat ovat EU jäsenyyden aikana yhä enemmän seuranneet maailmanmarkkinahintoja, joten on epätoden-

- näköistä, että sieltä tuotaisiin suuria määriä viljaa Suomeen. Satunnaisten pienten erien tuontia ei voi kuitenkaan pois sulkea.
- (2) Kasvava raaka-aineen kysyntä viittaa Baltian viljateollisuuden voimistumiseen ja monipuolistumiseen. Jalostettuja viljatuotteita voidaan tuoda Suomeen, mutta erät pysyvät Suomen elintarviketuontiin tai viljatuotteiden kokonaiskulutukseen nähden vaatimattomina. Välituotteista ja puolivalmisteista rapsikakkua voi tulla Suomen markkinoille.
 - (3) Rapsin tuonti Virosta ja ajoittain myös Latviasta on edelleen mahdollista, mikäli Latvian suurin biodieseltuottaja käyttäisi ilmoitettua vähemmän ja Viron vastaava tuottaja ei käyttäisi lainkaan kotimaista raaka-ainetta.
 - (4) Baltian yleinen tulotaso nousee, mikä toisaalta supistaa teollisten tuotteiden hintaetua, toisaalta parantaa suomalaisten yritysten vientimahdollisuuksia Baltiassa.
 - (5) Baltian viljaketjussa on edelleen tilaa suomalaisille sijoittajille, mutta edullisten yritysostojen mahdollisuudet vähenevät jatkossa. Yritysten arvo lähestyy länsieurooppalaista tasoa, joskin Baltian yritysten keskikoko on vielä pieni. Erityisen hyvät mahdollisuudet olisivat nyt osallistua esimerkiksi Baltian luomuketjun kehittämiseen. Lisäksi dynaamisille kansainvälistymistä harkitseville pienille ja keskisuurille yrityksille Baltian maat tarjoavat mitä sopivimman ympäristön ensiaskelten tekemiseen.